

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

**ELEKTRONİK GAZETECİLİKTE ETKİLEŞİMİN GENÇLER
ARASINDAKİ POLİTİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL FARKINDALIĞI
ARTIRMADAKİ ROLÜ (BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR UYGULAMA)**

ALİ MOHAMMED ABDULSADA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Doç. Dr. Erdem GÜVEN

NİSAN - 2022
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Ali Mohammed ABDULSADA

ÖZET

YÜKSEK LISANS TEZİ

ELEKTRONİK GAZETECİLİKTE ETKİLEŞİMİN GENÇLER ARASINDAKİ POLİTİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL FARKINDALIĞI ARTIRMADAKİ ROLÜ (BAĞDAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA)

ALI MOHAMMED ABDULSADA

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. ERDEM GÜVEN

Elektronik gazetecilik; haber ve bilgileri anında ve doğrudan yayınlamayı kolaylaştıran çok önemli modern araçlardan birisi olmaktadır. Ayrıca elektronik gazetecilik; haberleri gizlemeyi de oldukça zorlaştırmıştır. Bunun nedeni, tüm insanların bilgi teknolojilerini kullanarak elektronik haberlere ve raporlara erişebilmesidir. Elektronik medya insanlara yeni potansiyeller sağlamaktadır. Geleneksel gazeteler, yayımlanmadan önce denetime tabi tutulabilir. Ancak bu tür bir denetimin elektronik gazeteler üzerinde uygulanması oldukça güçtür. Bu çalışmada elektronik gazeteciliği takip etme düzeyi ve elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü incelenmiştir. Bu kapsamda elektronik gazeteciliği haftada en az bir kez kullanan 255 kişiden anket tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma konusu ile ilgili yapılan literatürdeki çalışmalar incelendiğinde sınırlı sayıda yayında veri toplama aracının bulunduğu anlaşılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek Ali (2020) tarafından geliştirilmiş ve Ürdün'deki üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçek için yapılan güvenilirlik testinde Cronbach Alfa değeri 0,805 bulunmuştur. Verilerin analizinde SPSS 23 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normallik analizleri yapılmış ve ölçek ile bazı değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonrasında ulaşılan bulgulara göre; elektronik gazete takip etme düzeyi ve elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Buna göre elektronik gazete takip etme düzeyindeki bir birimlik değişim, elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü düzeyinde %15,5'lik bir artışa neden olmaktadır. Elektronik gazete takip düzeyi arttıkça elektronik gazetelerin siyasi süreçler üzerindeki rolünün yüksek olduğu düşünülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Haber, Elektronik Gazetecilik, Siyasi Süreç, Dijital Medya.

Nisan 2022, 77 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****THE ROLE OF INTERACTION IN ELECTRONIC JOURNALISM IN
RAISING POLITICAL, SOCIAL AND CULTURAL AWARENESS AMONG
YOUTH (AN APPLICATION ON BAGHDAD UNIVERSITY STUDENTS)****ALI MOHAMMED ABDULSADA****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE****DEPARTMENT OF JOURNALISM****SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. ERDEM GÜVEN**

Electronic journalism; It is one of the most important modern tools that facilitates instant and direct broadcasting of news and information. Also electronic journalism; It also made it very difficult to hide the news. This is because all people can access electronic news and reports using information technologies. Electronic media provides people with new potentials. Traditional newspapers may be audited before publication. However, it is very difficult to implement such a control on electronic newspapers. In this study, the level of following electronic journalism and the role of electronic journalism in political processes were examined. In this context, data were collected from 255 people who use electronic journalism at least once a week, using the survey technique. When the studies in the literature on the research subject are examined, it is understood that there is a limited number of publications with data collection tools. The scale used in the study was developed by Ali (2020) and applied to university students in Jordan. In the reliability test for the scale, the Cronbach Alpha value was found to be 0.805. SPSS 23 package program was used in the analysis of the data. Normality analyzes of the data were made and the correlation relationship between the scale and some variables was examined. According to the findings obtained after the analysis; It has been understood that there is a significant relationship between the level of following electronic newspapers and the role of electronic journalism in political processes. Accordingly, a one-unit change in the level of following electronic newspapers causes an increase of 15.5% in the level of the role of electronic journalism in political processes. As the level of following electronic newspapers increases, it is thought that the role of electronic newspapers on political processes is high.

KEYWORDS: News, Electronic Journalism, Political Process, Digital Media.

April 2022, 77 Page

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana zamanını ayırıp sabırla ve ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan Doç. Dr. Erdem GÜVEN' e teşekkürü bir borç bilirim.

Desteğini her zaman hissettiğim başta Faeaz ALMOLA ve tezim için bana destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Beni bu günlere sevgi ve saygı kelimelerinin anlamlarını bilecek şekilde yetiştirerek getiren ve benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen bu hayattaki en büyük şansım olan aileme sonsuz teşekkürler.

Ali Mohammed ABDULSADA

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. GAZETECİLİK	5
2.1 Gazetecilik Tarihi	8
2.2 Irak'ta Gazetecilik Tarihi	10
2.2.1 İlk Gazetecilik Dönemi.....	10
2.2.2 Gelişme Dönemi	12
2.2.3 Baas Öncesi Dönem.....	14
2.3 Baas Yönetimi Sırasında Irak Medyası, 1968-2003.....	18
2.4 Irak'ta Gazetecilik.....	27
2.5 Irak'taki Gazeteci Dernekleri.....	31
3. ELEKTRONİK GAZETECİLİK	33
3.1 Elektronik Gazetecilik Tanımı	33
3.2 Irak'ta Elektronik Medya	33
3.3 Irak İşgali Öncesi Elektronik Medya.....	34
3.4 Irak İşgali Sonrası Elektronik Medya.....	35
3.5 Irak'ta Elektronik Gazeteciliğin Temel Özellikleri.....	37
3.5.1 Etkileşim Eksikliği	37
3.5.2 Hızlı ve Güncel Haber Eksikliği.....	38
3.5.3 Multimedyanın Gerilemesi	39
3.5.4 Elektronik Basında Çalışanların Beceri Yetersizliği	40
3.5.5 Elektronik Arşivin Zayıflığı	40
3.5.6 Popüler Olmama	41
3.5.7 Ek Hizmetler.....	41
3.6 Irak Elektronik Gazeteciliğinin Gerçeği ve Hırsı (Tutkusu).....	42
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR	45
4.1 Araştırmanın Amacı	45
4.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi	45
4.3 Veri Toplama Araçları.....	45
4.4 Araştırma Modeli	45
4.5 Araştırma Hipotezleri	46
4.6 Araştırmanın sınırlılıkları	47
4.7 Verilerin analiz yöntemi	47
4.8 Bulgular	47
4.8.1 Sosyo-demografik Özellikler.....	47
4.8.2 Ölçek Güvenilirlik Analizi	49
4.8.3 Bağımsız Örneklem Testi	51
4.8.4 Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi.....	52

4.8.5 Basit Doğrusal Regresyon ve Korelasyon Analizi	57
5. TARTIŞMA	59
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	63
KAYNAKLAR.....	66
EKLER.....	73
EK-1 Anket Formu	75
EK-2 Irak'taki Yaygın Elektronik Gazetelerin Website Linkleri.....	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.1 Araştırma modeli	46

TABLOLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4.1 Katılımcıların cinsiyet dağılımı.....	47
Tablo 4.2 Katılımcıların yaş dağılımı.....	48
Tablo 4.3 Katılımcıların medeni durumu.....	48
Tablo 4.4 Katılımcıların eğitim düzeyleri.....	48
Tablo 4.5 Kullanılan ölçeklerin normallik testi 1.....	49
Tablo 4.6 Kullanılan ölçeklerin normallik testi 2.....	49
Tablo 4.7 Elektronik gazete takip düzeyi ölçeği güvenilirlik analizi.....	50
Tablo 4.8 Elektronik gazete takip düzeyi ölçeği ifadeler arasındaki korelasyon matris tablosu.....	50
Tablo 4.9 Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği güvenilirlik analizi.....	50
Tablo 4.10 Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği ifadeler arasındaki korelasyon matris tablosu.....	51
Tablo 4.11 Cinsiyet değişkeni normallik testi sonuçları.....	51
Tablo 4.12 Cinsiyet değişkeni bağımsız T testi sonuçları.....	52
Tablo 4.13 Yaş değişkeni gruplarına ait ortalama tablosu.....	53
Tablo 4.14 Yaş değişkeni için varyansların homojenliği ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları.....	53
Tablo 4.15 Medeni durum değişkeni gruplarına ait ortalama tablosu.....	54
Tablo 4.16 Medeni durum için varyansların homojenliği ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları.....	55
Tablo 4.17 Eğitim düzeyi değişkeni gruplarına ait ortalama tablosu.....	56
Tablo 4.18 Eğitim düzeyi için varyansların homojenliği ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları.....	56
Tablo 4.19 Korelasyon analizi sonuçları.....	57
Tablo 4.20 Basit doğrusal regresyon model özeti.....	57
Tablo 4.21 Basit doğrusal regresyon model sonuçları.....	58

1. GİRİŞ

Irak medyasındaki büyük değişikliklerin başlangıcı, 2003 yılında siyasi değişim olaylarının ardından gerçekleştiği görülmektedir. İnternete hizmetinin bu dönüşümden sonra daha da yaygın hale gelmesi, kamu ve diğer alanlarda genişlemesine etki etmiştir. İnternet geçmişı Irakta doksanlı yıllarda bu derece kullanıma açık halde değildir. Irak'ta internet kullanımı 2003 öncesin de kısıtlandığı ve yetkili makamların belirlediği özel kullanım alanları ve belirli kesimlere hizmet vermektedir. Kullanım alanlarının kısıtlanmasın gerekçeleri arasında güvenlik ve ahlaki sebeplerde bulunmaktadır. Bu sonuçlar neticesin de siyasi sistemin değişmesi ile Irak'ta internetin fiili kullanım tarihi olarak görülmektedir.

Irak'ta görülen medya açıklığının, medya kurumları, devlet daireleri ve toplum kuruluşları için fırsat haline gelmiştir. İnternetin kullanımı serbestliğinden faydalanan bireyler, web siteleri kurma fırsatına sahip olmuşlardır. Aynı zaman da bilgisayar kullanımı ve bu yeteneklerin birleşmesi aktif olarak kullanılabilir hale gelmiştir. Gelişmekte olan teknoloji ve buna ayak uydurma süreci hızla gerçekleşmiştir. Irak'ta internet hizmetinin kullanıma sunulduktan kısa bir süre içinde Irak'ta oluşturulan web siteleri çabuk etki göstermiş ve hızla büyüyerek yayılmıştır. Web sitelerinin, içeriklerinin genişlemesi, biçimlerinin değiştirilmesi ve ilgi alanlarının çeşitlenmesi ile Irak medyasının kısa sürede dünyaya açılmasına olanak sağlamıştır. Kurulan web siteleri, yerel medya ile örtüşmemektedir. Irak'ta ilk olarak kurulan bu web siteleri temel niteliği taşımaktadır. Bu yeni oluşuma yabancı olan devlet kurumları ve Irak yerel medyası, bu alanda yeni bir deneyime tanık olmaktadır. Web siteleri tarafından kontrol edilen bu oluşumun Irak'taki elektronik gazeteciliğin de temelini oluşturmaktadır. Rejime karşı çıkan muhalif kesim tarafından daha önce Irak dışında başlangıç olarak başlatılmış ama sonuç alınamamıştır.

Irak'ta yeni olan bu medya unsurunun, geleceğin medya aracı olarak önemli bir iletişim aracı olarak görülmektedir. Elektronik medya ve basının hızla büyümesi hizmet ettiği amacın dışına çıkmadan, ülke siyasetinden çok ulusal kalkınmaya hizmet için kullanılmalıdır. Elektronik basını teşvik etmek için ekonomik, kültürel ve sosyal olarak rolünü etkinleştirmek oldukça önemlidir. Bu önem ve olgunun gerçekliğini

ortaya çıkarmak ve ona ulaşmanın yollarını aramak için bilimsel araştırmalara başvurmak gerekmektedir. Bu çalışma ile Irak elektronik gazeteciliği alanında literatüre katkı sağlanacaktır.

Irak yüz ölçümü olarak küçük bir ülke olarak görülmektedir. Tarihi açıdan ise beş bin yıldan daha eskilere uzanan zengin bir geçmişi bulunmaktadır. Eski Yunanlılar, iki nehir arasındaki Mezopotamya toprağını Medeniyetin Beşiği veya İnsanlığın Beşiği olarak adlandırmıştır. Bu sözden de anlaşılacağı üzere Irak'ın bulunduğu topraklar günümüze kadar birçok medeniyete hizmet etmiş ve kültürle karşılaşmıştır. Irak halkının etnik yapısı Araplar, Kürtler, Türkmenler ve Asuriler gibi farklı gruplardan oluşmaktadır. Dini yapı ise İslam (Sünni ve Şii), Hristiyanlık ve diğerlerinden oluşmuştur. Günümüz de güncel olarak Irak nüfusunun 25 milyon olduğu bilinmektedir. Nüfusun çoğunluğu genel olarak gençlerden oluşmaktadır ve 25 yaş altındadır. Ülkenin resmi dili Arapça, Kürt bölgelerinde ise Kürtçe, Türkçe, Asurca ve Ermenice gibi başka diller de bulunmaktadır.

Son zamanlarda, Irak'ın ilk bağımsız düzenleyici kurumu olan Ulusal İletişim ve Medya Komisyonu, birkaç gazetenin yanı sıra “Irak içinde yaklaşık 80 radyo istasyonu ve 21 TV kanalının yayında olduğunu” bildirilmiştir. 35 yıllık diktatörlük sonun da, irak medyasın da oluşan itibar kayıpları ve bastırılan medya çalışanları sonunda istedikleri rahat ortama erişim sağlayarak, büyük gelişimler kaydetmişlerdir. (Ali, 2006)

Gelişmiş demokrasisi ve anayasallığı olan batılı ülkelerin aksine, Irak hâlâ geçiş sürecinde bulunmaktadır. Irak gazetecilik kurumu, batılı meslektaşları kadar istikrar gösterememektedir. Yeni politikalar ve yeni nesil liderler gibi birçok faktör, Irak gazeteciliğine etki edebilir. Günümüzün bizlere getirdiği yenilikler arasında teknoloji en başta yerini almaktadır. Güncel teknolojiler ve dönemsel sosyal taleplerle yönlendirilen mevcut meslekler içinde yeni profesyonel alanlar ortaya çıkmaktadır. Gazetecilik sektöründe de aynı gelişmeler yaşanmaktadır. Gazetecilik çalışmaları alanında, yeni ortaya çıkan bu meslekler ve bunların bazı mevcut kavram anlayışlarının değiştirmiş olması, yorumcular için her zaman değerli bir araştırma konusu oluşturmaktadır. Analistler, baskı teknolojisi, yayın teknolojisi ve şimdi de internet teknolojisi üzerine ortaya çıkan çalışmaların sayısında görüldüğü gibi,

genellikle yeni teknolojilerin etkisine odaklanmaktadır. Yeni teknolojiler ve bunları kullanma araçları sürekli gelişip değiştiğinden, yeni teknolojilerin etkisine yönelik her yeni araştırma, güncel literatür de yeni bir çalışma ve alana katkı sağlama fırsatını oluşturmaktadır. Gazetecilik çalışmalarında, Çağdaş araştırmacılar tarafından sağlanan internet teknolojisinin etkisi ile ilgili birçok bulgu kanıtlamaya devam etmektedir. İnternetin avantajlarını basitçe vurgulayan evrensel araştırmalar yerine, değişen gazetecilik ortamına yeni bakış açıları sunmak için belirli bir politik-ekonomik bağlamda daha ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır.

Savaştan sonra oldukça zor bir toplanma sürecine giren Irak, internet gelişiminde zorlu süreçler yaşamıştır. (Alhadidi ve Almuhammedi, 2020).

“Irak'ın internet gelişimi, savaşın parçaladığı Yemen ve Suriye dışında diğer Arap devletlerinin çok gerisinde kalmaktadır. 2011'de geniş bant Irak nüfusunun sadece yüzde 0,1'ine ulaşmıştı ama 2014 ve 2020 arasında İnternet penetrasyonu hızlı bir şekilde artış göstermiştir. 2018'de Internetlivestats.com, nüfusun yaklaşık yüzde 48'ini oluşturan 19 milyon Iraklı İnternet kullanıcısı tespitinde bulunmuştur. BBG-Gallup 2016 ortak araştırması, daha iyi mobil ağ kapsama alanı nedeniyle Irak İnternet kullanıcılarının sayısının arttığını da ortaya koymuştur. Arap Medyası Outlook'e göre, 2011'de mobil penetrasyonu nüfusun yüzde 87'sini kapsayacak şekilde değerlendirilmiştir. Bunlara rağmen TV hem Irak'ta hem de KBH'de en popüler medya olmaya devam etmektedir” (Alhadidi ve Almuhammedi, 2020).

Otonom bölge daha iyi puan almaktadır, çünkü evlerinin yüzde 72'sine internet bağlantısıyla hizmet verilmektedir. Irak'ta, ziyaretçiler için ilk on arasında uluslararası olmayan tek web sitesi, iki Kürt haber sitesi, Dwarozh.net (5.) ve NRT TV (7.) (Nacefi, 2016).

Irak'ın en parlak dijital gazetecilik girişimlerinden biri de Nigash.org'tur. Ön planda olmasının nedenleri arasında içerik bakımından oldukça kaliteli olduğu görülmektedir. Büyük bir kullanıcı kitlesi bulunmaktadır. 2005'ten bu yana, ülkenin dört bir yanından gelen bu genç Iraklı gazeteciler ağı, çeşitli sosyal, siyasi ve kültürel konuları derinlemesine ele alarak unutulmuş jeopolitik anlaşmazlıklara (Irak bataklıklarının

kötü durumu ve Türkiye'nin ilgili rolü gibi) ve çevresel arazi gasplarına ışık tutmaktadır. Platform üç dilde (Arapça, İngilizce ve Kürtçe) paylaşımlar yapmaktadır. Berlin merkezli bir medya geliştirme şirketi olan (MiCT) tarafından desteklenmektedir. Şubat 2017'de Niqash, maddi kısıtlamalar nedeniyle faaliyetlerini geçici olarak durdurmak zorunda kalmıştır, bu maddi sıkıntılar kısa vadeli hibelere çok bağımlı olan ve sınırlı sürdürülebilirliği olan diğer birçok medya projesini etkilemiştir. Niqash bir süredir tekrar çalışmaya hayatına geri dönüş sağlamıştır yeni analizler ve haberler yayınlamaya devam etmektedir (Sawaf, 2020).

2. GAZETECİLİK

Irak medyasındaki büyük değişikliklerin başlangıcı, 2003 yılında siyasi değişim olaylarının ardından gerçekleştiği görülmektedir. İnternete hizmetinin bu dönüşümden sonra daha da yaygın hale gelmesi, kamu ve diğer alanlarda genişlemesine etki etmiştir. İnternet geçmişı Irakta doksanlı yıllarda bu derece kullanıma açık halde değildir. Irak'ta internet kullanımı 2003 öncesin de kısıtlandığı ve yetkili makamların belirlediği özel kullanım alanları ve belirli kesimlere hizmet vermektedir. Kullanım alanlarının kısıtlanmasın gerekçeleri arasında güvenlik ve ahlaki sebeplerde bulunmaktadır. Bu sonuçlar neticesin de siyasi sistemin değişmesi ile Irak'ta internetin fiili kullanım tarihi olarak görülmektedir.

Irak'ta görülen medya açıklığının, medya kurumları, devlet daireleri ve toplum kuruluşları için fırsat haline gelmiştir. İnternetin kullanımı serbestliğinden faydalanan bireyler, web siteleri kurma fırsatına sahip olmuşlardır. Aynı zaman da bilgisayar kullanımı ve bu yeteneklerin birleşmesi aktif olarak kullanılabilir hale gelmiştir. Gelişmekte olan teknoloji ve buna ayak uydurma süreci hızla gerçekleşmiştir. Irak'ta internet hizmetinin kullanıma sunulduktan kısa bir süre içinde Irak'ta oluşturulan web siteleri çabuk etki göstermiş ve hızla büyüyerek yayılmıştır. Web sitelerinin, içeriklerinin genişlemesi, biçimlerinin değiştirilmesi ve ilgi alanlarının çeşitlenmesi ile Irak medyasının kısa sürede dünyaya açılmasına olanak sağlamıştır. Kurulan web siteleri, yerel medya ile örtüşmemektedir. Irak'ta ilk olarak kurulan bu web siteleri temel niteliği taşımaktadır. Bu yeni oluşuma yabancı olan devlet kurumları ve Irak yerel medyası, bu alanda yeni bir deneyime tanık olmaktadır. Web siteleri tarafından kontrol edilen bu oluşumun Irak'taki elektronik gazeteciliğin de temelini oluşturmaktadır. Rejime karşı çıkan muhalif kesim tarafından daha önce Irak dışında başlangıç olarak başlatılmış ama sonuç alınamamıştır.

Irak'ta yeni olan bu medya unsurunun, geleceğin medya aracı olarak önemli bir iletişim aracı olarak görülmektedir. Elektronik medya ve basının hızla büyümesi hizmet ettiği amacın dışına çıkmadan, ülke siyasetinden çok ulusal kalkınmaya hizmet için kullanılmalıdır. Elektronik basını teşvik etmek için ekonomik, kültürel ve sosyal olarak rolünü etkinleştirmek oldukça önemlidir. Bu önem ve olgunun gerçekliğini

ortaya çıkarmak ve ona ulaşmanın yollarını aramak için bilimsel araştırmalara başvurmak gerekmektedir. Bu çalışma ile Irak elektronik gazeteciliği alanında literatüre katkı sağlanacaktır.

Irak yüz ölçümü olarak küçük bir ülke olarak görülmektedir. Tarihi açıdan ise beş bin yıldan daha eskilere uzanan zengin bir geçmişi bulunmaktadır. Eski Yunanlılar, iki nehir arasındaki Mezopotamya toprağını Medeniyetin Beşiği veya İnsanlığın Beşiği olarak adlandırmıştır. Bu sözden de anlaşılacağı üzere Irak'ın bulunduğu topraklar günümüze kadar birçok medeniyete hizmet etmiş ve kültürle karşılaşmıştır. Irak halkının etnik yapısı Araplar, Kürtler, Türkmenler ve Asuriler gibi farklı gruplardan oluşmaktadır. Dini yapı ise İslam (Sünni ve Şii), Hristiyanlık ve diğerlerinden oluşmuştur. Günümüz de güncel olarak Irak nüfusunun 25 milyon olduğu bilinmektedir. Nüfusun çoğunluğu genel olarak gençlerden oluşmaktadır ve 25 yaş altındadır. Ülkenin resmi dili Arapça, Kürt bölgelerinde ise Kürtçe, Türkçe, Asurca ve Ermenice gibi başka diller de bulunmaktadır.

Son zamanlarda, Irak'ın ilk bağımsız düzenleyici kurumu olan Ulusal İletişim ve Medya Komisyonu, birkaç gazetenin yanı sıra “Irak içinde yaklaşık 80 radyo istasyonu ve 21 TV kanalının yayında olduğunu” bildirilmiştir. 35 yıllık diktatörlük sonun da, irak medyasın da oluşan itibar kayıpları ve bastırılan medya çalışanları sonunda istedikleri rahat ortama erişim sağlayarak, büyük gelişimler kaydetmişlerdir. (Ali, 2006)

Gelişmiş demokrasisi ve anayasallığı olan batılı ülkelerin aksine, Irak hâlâ geçiş sürecinde bulunmaktadır. Irak gazetecilik kurumu, batılı meslektaşları kadar istikrar gösterememektedir. Yeni politikalar ve yeni nesil liderler gibi birçok faktör, Irak gazeteciliğine etki edebilir. Günümüzün bizlere getirdiği yenilikler arasında teknoloji en başta yerini almaktadır. Güncel teknolojiler ve dönemsel sosyal taleplerle yönlendirilen mevcut meslekler içinde yeni profesyonel alanlar ortaya çıkmaktadır. Gazetecilik sektöründe de aynı gelişmeler yaşanmaktadır. Gazetecilik çalışmaları alanında, yeni ortaya çıkan bu meslekler ve bunların bazı mevcut kavram anlayışlarının değiştirmiş olması, yorumcular için her zaman değerli bir araştırma konusu oluşturmaktadır. Analistler, baskı teknolojisi, yayın teknolojisi ve şimdi de internet teknolojisi üzerine ortaya çıkan çalışmaların sayısında görüldüğü gibi,

genellikle yeni teknolojilerin etkisine odaklanmaktadır. Yeni teknolojiler ve bunları kullanma araçları sürekli gelişip değiştiğinden, yeni teknolojilerin etkisine yönelik her yeni araştırma, güncel literatür de yeni bir çalışma ve alana katkı sağlama fırsatını oluşturmaktadır. Gazetecilik çalışmalarında, Çağdaş araştırmacılar tarafından sağlanan internet teknolojisinin etkisi ile ilgili birçok bulgu kanıtlamaya devam etmektedir. İnternetin avantajlarını basitçe vurgulayan evrensel araştırmalar yerine, değişen gazetecilik ortamına yeni bakış açıları sunmak için belirli bir politik-ekonomik bağlamda daha ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır. Savaştan sonra oldukça zor bir toplanma sürecine giren Irak, internet gelişiminde zorlu süreçler yaşamıştır. (Alhadidi ve Almuhammadi, 2020).

“Irak'ın internet gelişimi, savaşın parçaladığı Yemen ve Suriye dışında diğer Arap devletlerinin çok gerisinde kalmaktadır. 2011'de geniş bant Irak nüfusunun sadece yüzde 0,1'ine ulaşmıştı ama 2014 ve 2020 arasında İnternet penetrasyonu hızlı bir şekilde artış göstermiştir. 2018'de Internetlivestats.com, nüfusun yaklaşık yüzde 48'ini oluşturan 19 milyon Iraklı İnternet kullanıcısı tespitinde bulunmuştur. BBG-Gallup 2016 ortak araştırması, daha iyi mobil ağ kapsama alanı nedeniyle Irak İnternet kullanıcılarının sayısının arttığını da ortaya koymuştur. Arap Medyası Outlook'e göre, 2011'de mobil penetrasyonu nüfusun yüzde 87'sini kapsayacak şekilde değerlendirilmiştir. Bunlara rağmen TV hem Irak'ta hem de KBH'de en popüler medya olmaya devam etmektedir” (Alhadidi ve Almuhammadi, 2020).

Otonom bölge daha iyi puan almaktadır, çünkü evlerinin yüzde 72'sine internet bağlantısıyla hizmet verilmektedir. Irak'ta, ziyaretçiler için ilk on arasında uluslararası olmayan tek web sitesi, iki Kürt haber sitesi, Dwarozh.net (5.) ve NRT TV (7.) (Nacefi, 2016).

Irak'ın en parlak dijital gazetecilik girişimlerinden biri de Nigash.org'tur. Ön planda olmasının nedenleri arasında içerik bakımından oldukça kaliteli olduğu görülmektedir. Büyük bir kullanıcı kitlesi bulunmaktadır. 2005'ten bu yana, ülkenin dört bir yanından gelen bu genç Iraklı gazeteciler ağı, çeşitli sosyal, siyasi ve kültürel konuları derinlemesine ele alarak unutulmuş jeopolitik anlaşmazlıklara (Irak bataklıklarının kötü durumu ve Türkiye'nin ilgili rolü gibi) ve çevresel arazi gasplarına ışık

tutmaktadır. Platform üç dilde (Arapça, İngilizce ve Kürtçe) paylaşımlar yapmaktadır. Berlin merkezli bir medya geliştirme şirketi olan (MiCT) tarafından desteklenmektedir. Şubat 2017'de Niqash, maddi kısıtlamalar nedeniyle faaliyetlerini geçici olarak durdurmak zorunda kalmıştır, bu maddi sıkıntılar kısa vadeli hibelere çok bağımlı olan ve sınırlı sürdürülebilirliği olan diğer birçok medya projesini etkilemiştir. Niqash bir süredir tekrar çalışmaya hayatına geri dönüş sağlamıştır yeni analizler ve haberler yayınlamaya devam etmektedir (Sawaf, 2020).

2.1 Gazetecilik Tarihi

Gazeteciliğin başlangıcı olarak 20. Yüzyılın ikinci yarısı temel alınmaktadır. Tarihsel bir bakış açısıyla, bilim adamları gazeteciliğin ne zaman icat edildiğini tartışır. Batı Avrupa'da ticari kapitalizmin ürünü olarak ortaya çıkan gazetenin temelini, Avrupa'da Ortaçağ sonlarında rastlanan haber mektupları oluşturmaktadır(Tokgöz, 2003, aktaran, Özdemir, 2009) Stephens ve Golding gibi akademisyenler, gazeteciliğin Avrupa'da 17. yüzyılda icat edildiğinin tartışır, aksine gazetecilik 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Gazetecilik toplumun sosyal, ekonomik ve politik koşullarını inceleyen bir alan olarak değişim göstermektedir. Gazetecilik için yapılan tanımlar arasında Napolyon Bonaparte, “Hükümetin kararlarını destekleyen onun istediği şekilde hareket eden, onun yasakladığı konulara dokunmamakla vatani görevini yapan bir matbuadır.” (Başkut,1967, aktaran, Özdemir, 2009) Kùltürler arası bir bakış açısıyla, bilim adamları, dünyada farklı siyasi ve kültürel geçmişlere dayanan çeşitli gazetecilik modelleri olduğuna dikkat çekmektedir. Küresel dünya düzeninin de tek tip gazetecilik anlayışı durumunun hala belirginleşmediği ifade edilmektedir.

17. yüzyıl erken gazeteciliğin başladığı dönem olarak bilinmektedir. Dönemsel olarak gazeteciliğin baskı üzerine odaklandığı görülmektedir. Dönemin matbaa sektörü gazetecilik için olumsuz adımlar atarak, gazeteciliği güvenilmez bir noktaya getirmiştir. Siyasi ve ticari kar anlayışı 17. Yüzyılda gazeteciliğin oluşumunu ve gelişimini etkileyen iki faktör olarak ifade edilmektedir. Gazeteciliğin ve baskının kontrolünü elinde bulunduran kraliyet ailesi, Üstünlük Yasası Act of Supremacy gibi yasalar ve Kırtasiyeciler Şirketi Stationers Company gibi temsilciler ve loncaların baskıları karşısın da etkisini sürdürememiştir. Otorite kontrolü altında, “bilgili siyasi

görüşün güçlü iddiası” ve “siyasi broşürler” “düzenli basılı haberlerin geliştirilmesine” öncülük etmiştir (Muradi, 2012).

1940 ve 1960 yılları arasındaki dönemde gazeteciliğin gelişiminde ve basında aşırı değişiklikler önemli aşamada gerçekleşmiştir. Bu dönemde iki temel değişiklik olmuştur. Birincisi, yurt dışı haberleri yerine yurt içi haberler, haber kitaplarında ana içerik haline getirilmiştir. İkinci olarak, okuyucuların desteği için tarafsızlık ve güvenilirlik gibi bazı gazetecilik değerleri vurgulanmıştır. Bu değişikliklerin temelini oluşturan etkenlerden birisi de matbaacılar arasında oluşan şiddetli rekabet ortamından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde İngiliz basınının gelişmesinde piyasanın gücünün önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Alhadidi, 2020).

Gelişen gazetecilik anlayışının önüne kesen etkenlerden birisi de 1712 yılında artmaya başlayan bilgi vergileridir. Bu vergilerin oluşturduğu etkilerin başında yasal basının gelişmesini engellediği görülmektedir. Vergiler sonucunda oluşan yüksek gazete fiyatları, yasa dışı gazeteciliğin temelini oluşturmaktadır. Damgasızlar olarak bilinen yasal olmayan gazetelerin çıkması genellikle belirli siyasi grupları temsil eden ve onlara hitap eden bir kitleye yayılmıştır.

Yayıncılara görüşlerini ifade etmek için fırsat sağlamıştır. 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız Devrimi, radikalizmi, İngiliz gazeteleri aracılığıyla yaymaya başlamıştır ve sonunda damgasızların radikal gazeteciliğinin popülaritesini desteklemiştir (Nuri, 2015).

Yeni bir gazetecilik biçimi geliştirilmiştir, editoryal makaleye, olaylar ve zamanlarla değil siyasi meseleler hakkında radikal bir fikir inşa etmek üzerine odaklanmıştır. Gazeteciliğin odağını, olayları bildirmekten daha çok fikir yayınlamaya kaymıştır. Basın, gözlemlendiği gibi, farklı çıkar grupları için bakış açıları sunan bir yaklaşım haline gelmiştir. “Gazete, bazı çevrelerde siyasi, sosyal, ekonomik ve dini anlaşmazlıkları takip etmek için kabul edilen bir araç haline gelmiş ve muhtemelen hem barışçıl hem de daha kamusal bir sürecin yürütmesine katkıda bulunmuştur”.

2.2 Irak'ta Gazetecilik Tarihi

2.2.1 İlk Gazetecilik Dönemi

Irak gazeteleri 19. Yüzyılda Osmanlı Devletinin getirdiği siyasi ve kültürel değişimler nedeniyle gelişimi yavaşladığı görölmektedir. Memluk hükümdarı Davut Paşa yönetimi dönemin de Bağdat'ta kurulan ilk gazete Jurnal Al-Iraq'a sahip olduğuna inanılmaktadır. Bu hükümdar ölkede olumlu değişiklikler yapmış ve altyapıyı geliştirmeye çalışmıştır (Abdalali, 2014).

Irak'ta kurulan bu gazetenin yayınları Türkçe ve Arapça olarak yayınlandığı ifade edilmektedir. Günümüz de hiçbir nüshasına rastlan bu gazetenin Bağdat'ta Al-Saray olarak adlandırılan Osmanlı idari karargâhının duvarlarına asıldığı iddia edilmektedir. Bu iddiada bulunan ilk Iraklı yazar olan Razuq Eissa'nın, J Baillie Fraser ve Anthony N Groves gibi bazı Batılı gezginlerin hesaplarına dayandığı bildirilmektedir. Gazetenin hiçbir nüshasının bulunmamasından dolayı ve Irak'ta yayınlanan gazete ve yayınlarda adının geçmemesi, El-Hassani, Osmanlı Arşivlerinde veya British Museum'da hiçbir kaydı olmadığı için bu gazetenin varlığından şüphe etmiştir (Rawi, 2012).

Irak'ta 1830 ve 1831 yılların da sadece bir litografik matbaaya atıfta bulunmaktadır. Matbaanın 12 Temmuz 1830 civarında Basra'ya geldiği anlaşılmaktadır. . Davud Paşa'nın Irak'la ilgili kitabını yayınlayan matbaayı, Groves'un matbaasını Bombay'dan getiren Doğu Hindistan Şirketi'nden satın aldığına inanıldığından, Davud Paşa'nın Groves'un matbaasını kullanarak Irak'ın ilk matbaa kitabını yayınlamış olması muhtemeldir (Rawi, 2012).

Razuq Eissa göre Irak' getirilen ilk matbaanın 1821'de Bağdat'taki Şii şehri Kadhmiyah'a getirildiğini belirtmektedir. Bu matbaa Dar Al-Salam olarak adlandırılmaktadır ve Irak'ta Dawhat Al-Wizaraa fi Tarikh Waqai' Al-Zawraa adlı ilk kitabın bu matbaada bastırıldığı bilinmektedir. Ülkeye ilk matbaanın giriş tarihi olarak 1821 yılı belirtilse de, başkaları tarafından da bu iddiaya hiçbir delil olmadığı için yalanlanmaktadır. Dolayısıyla 1816'da herhangi bir gazetenin yayınlanması mümkün değildir. (Mustafa, 2020).

Dar Al-Salam litografik matbaasının ülkede ilk kez faaliyete geçmesinin 1830'da olduğunu göstermektedir. Görünüşe göre bu karışıklığa, Dawhat Al-Wizaraa'nın Davud Paşa'nın yönetimi sırasında meydana gelen günlük olayları kronikleştiren kitap neden olmaktadır. Muhtemelen Eissa'nın yanlış anlamasının arkasındaki sebep Dawhat Al-Wizaraa'nın tarih kitabına bir referans olmaktan ziyade Jurnal Al-Iraq'ın ayrı bir gazete olarak düşünmesidir (Mustafa, 2020).

Osmanlı hükümetinin tam kontrolü altından olan matbaa makinalarının, Irak basınının şekillenmesine etki etmektedir. Irak'ta bulunan etnik farklılıkların kendi dinlerini esas alarak matbaa makineleri ithal ettiği görülmektedir. Iraklı Yahudiler ve Hıristiyanlar bunun ilk örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Hristiyanlar, dini kitaplarını basmakta Irak'taki diğer tüm gruplardan daha aktif olduğu bilinmektedir. İlk matbaa makinelerini 1856'da satın almıştır. 1860'ta Orient Missionary Society'nin yardımıyla Paris'ten yeni bir makine ithal etmişlerdir. Üç yıl sonra Musul'da daha fazla vaaz kitabı yayınlamak için Keldani Matbaası kurulmuştur (Chaldean Printing House; Al-Rawi, 2012).

Irak'ta bulunan diğer etnik gruplar arasında bulunan Yahudiler de aynı yolu izlemişlerdir. , Iraklı bir Yahudi olan Moses Baruch Mizrahi, 1863'te İbranice dini kitaplar basmak için özel bir matbaa makinesi ithal etmiştir. İlk Irak gazetesinin Mizrahi'ye ait olan ve Ha-Dover veya Dover Me-sharim olduğu düşünülmektedir. 17 sayı yayınladıktan sonra 1871'de yayımlar durdurulmuştur. Irak'ta yaşayan Persler de kitap yayıncılığında etkilenmişlerdir. İlk litografik baskılardan biri 1856'da tanıtılmış ve Muhammed Reşid Paşa döneminde sadece bir kitap yayınlamıştır (Al-Rawi, 2012).

Irak'ın Osmanlı hükümdarı Midhat Paşa döneminde il resmi Irak gazetesi Al-Zawraa yayınlanmış ve kopyaları bugün hala mevcut olarak bulunmaktadır daha sonra Irak basınının yıllık yıldönümü olan 15 Haziran 1869'da yayınlanmıştır. Wylih Basımevi tarafından basılmıştır. Gazete, iki sayfası Arapça, diğer ikisi Türkçe olmak üzere dört sayfa olarak yayınlanmıştır. Al-Zawraa 48 yıl boyunca yayınlanmış ve bu süre zarfında 2607 sayı üretilmiştir. İngilizlerin Bağdat'ı işgal ettiği 11 Mart 1917'de durdurulmuştur (Mustafa, 2020).

Bağdat yerine ilk Irak dergisi Musul'da yayınlanmıştır ve Ocak 1902'de Dominik Babaları tarafından kurulan dergi Eklil Al-Wurood adını almıştır. Aylık olarak yayınlanan dini bir dergi içeriğine sahip olduğu ifade edilmektedir. Üç dilde sunulmuştur: Arapça, Keldani ve Fransızca (Badawi ve Melihi, 2014).

Osmanlı hükümdarı, Sultan II. Abdülhamid dönemin de Irak basınının uygulanan kısıtlamalarda dolayı hızlı bir gelişim kaydedemediği görülmektedir. Osmanlı devletinin çok kültürlü olmasından dolayı, barışçıl ve dürüst insanlarımız böyle haberler duymasın' diye, yabancı hükümdarlara yönelik suikast girişimlerine veya yabancı topraklarda düzenlenen isyan ve protestolara yapılan atıfların yayınlanmasını yasaklamak için kısıtlamalar getirilmiştir. (Mustafa, 2020).

Ermenistan', 'grev', 'devrim', 'sosyalizm', 'dinamit', 'kaos', 'mücadele', 'Bosna', 'Hersek', ' Makedonya', 'Girit', 'Kıbrıs', 'özgürlük', 'eşitlik', 'temel hukuk' (anayasa), ve 'vatan' gibi kelimelerin gazetelerde ve diğer yayınlarda kullanılmasını kesinlikle yasaklanmıştır. Yabancı dergiler de yasaklanmasa da sınırlandırılmıştır. 19. yüzyılın sonlarında yayınlanan birkaç Irak gazetesi Osmanlı yetkilileri tarafından yakından izlenmiştir (Mustafa, 2020).

2.2.2 Gelişme Dönemi

Gelişme döneminde Irak basınının altın çağını yaşadığı görülmektedir. Osmanlı padişahının 1876 anayasal monarşisini restore ettiği 1908 Jön Türk Devrimi'nden sonra başladığı bilinmektedir. Ülkede gerçekleştirilen siyasi değişimlerden dolayı basın özgürlüğünün oluştuğu görülmektedir. Irak basınının kısa zaman içerisinde de diliminde 25 gazete ve dergiye sahip olmuşlardır; Irak'ta üç yıl içinde 70'den fazla gazete ve dergi yayınlanmıştır. İlk özel Irak gazetesi 6 Ağustos 1908'de kurulmuş ve Bağdat adını almıştır. . Bu yeni yayınların çoğu, pan-Arap ve pan-İslam eğilimleriyle tanınan Al-Raqib (1909), Sada Babil (1909) ve Al-Najah (1910) ve Al -Nahdha (1913) (Khalil, 2019).

Irak'ta 1910 yılında Musul'daki gibi özel yayın evleri hızlı yayılma göstermiştir. Lübnan, Mısır ve Suriye gibi diğer Arap ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok az yayınevi

olduğu ifade edilmiştir. Bağdat'ta yayınevlerinin olmaması nedeniyle siyasi gazeteler haftalık olarak çıkmıştır. (Sawaf ve Sabunchi, 2020)

Irak'ta hızla gelişmekte olan gazete ve dergilerin olumlu yanlarının yanında olumsuz durumlar da oluştuğu görülmektedir. Herkesin yayın yapmaya başlaması, niteliksiz yayınların çoğalmasına sebep olmuştur. Yayınların satılması aşamasında başarısız olunmasından dolayı birçok yayın fazla dayanamayarak kapanmıştır. Yayınlar da kullanılan dilin müstehcen olması kişisel hakaretleri yayınlamak için bir araç olarak kullanılmıştır. Irak'ta bulunan çoklu etnik köken anlayışına karşı yayınlar yapılmamıştır. İstanbul'daki İçişleri Bakanlığı bu tür özgürlüklerin sorun oluşturabileceğini düşünmesinden dolayı sadece üç gazete ve iki dergi bırakarak lisansların çoğunu iptal etmiştir (Khalil, 2019).

İngiliz kuvvetler 1. Dünya savaşının başlamasıyla Basra'yı işgal etmiştir. İngilizler Basra'da bulunan bütün yayın evlerinin kontrolünü ele geçirmiş, özel matbaaları satın almış ve bulunan bütün gazetelerin lisanslarını iptal etmişlerdir. İngilizlerin, Bağdat'ta Al-Arab, Al-Awqat ve Kerkük'te Nejma gibi birkaç gazete daha kurduğu bilinmektedir. 1918 de Bağdat'ta Dar Al-Salam ve 15. Kasım 1918 de Musul'da, Musul gazetesini çıkarmışlardır. Irak'ta hüküm süren Osmanlı hükümeti, Bağdat ve Musul'da aynı işlevleri yerine getirmiştir. Osmanlı Hükümeti ve İngilizlerin, karşıt gündemlere sahip olduğu, ancak tüm yayınları kontrol etmek, basın özgürlüğünü kısıtlamak ve muhalefeti susturmak için aynı medya politikalarını paylaşmaktadır (Khalil, 2019).

Irak'ta İngilizler tarafından verilen, Osmanlı hükümetinden bağımsızlık ve özgürlük vaatlerinin boşa çıkması sonucun da ülkede İngiliz karşıtlığı başlamıştır. Irak basınının da bu hayal kırıklığının yer aldığı görülmektedir. 1919 yılının Temmuz ayında ilk kez yayınlanan Al-Lissan gazetesi, İngiliz kuvvetlerine karşı bir devrim çağrısında bulunan ilk Irak yayını olduğu bilinmektedir. 26 Nisan 1920'de Irak'ta İngiliz mandası ilan edildikten sonra Iraklılar doğrudan İngiliz makamlarına saldırmaya başlamışlardır. Irak basınında yayınlanan eleştiriler, nihayetinde 1920 Irak Devrimi'ne yol açmıştır (Marsomi, 2007).

İngilizlerin işgali sırasında çıkan gazeteler olarak bilinen, Sada Al-Haқиqа, Al-Iraq ve Al-Sharq gibi gazeteler yayına çıkmaya başlamıştır. Al- Sharq gazetesi İngilizler tarafından yayına başlatılmış ve aynı zaman da devrime karşı çıkan yayınlar yapmıştır. İngilizleri destekleyen diğer bir gazete ise 12 yıl yayında kalan Al-Iraq olmuştur. Al-Iraq'ın lisansını Başbakan Nuri Said iptal etmiştir. Diğer dergilerden bazıları, Musul'daki Al-Nadi Al-'Almi (1919) ve Basra'daki Mira't Al-'Iraq (1919) gibi Irak valiliklerinde çıkmıştır. Irak basınındaki bu aşama, 1921'de Irak devletinin kurulması ve I. Faysal'ın Irak Kralı olarak atanmasıyla sona ermiştir (Marsomi, 2007).

2.2.3 Baas Öncesi Dönem

Irak basınında Bass öncesi dönem Irak tarihindeki en liberal ve demokratik dönem olarak bilinmektedir. Bu dönem Irak devletinin resmi ilanı ile başlamaktadır. Irak'ta 1922 yılında partilerin faaliyet göstermesi için izin verilmiş ve partizan basın kurulmuştur. Irak Hükümeti Gazetesi adı altında yeni bir gazete yayımlanmıştır. Gazete Arapça ve İngilizce olarak yayınlanmıştır. Gazetenin adı 1922 yılında Al-Waqai' Al-Iraqia olarak değiştirilmiştir. Halen Irak hükümeti tarafından yeni kanun ve kararnameleeri duyurmak için yayınlanıyor ve bu da onu Irak tarihindeki en uzun süre ayakta kalan yayın yapmaktadır (Al-Rawi, 2012) .

Irak'ta 2003 işgalinden önce ülkede herhangi bir demokratik yönetimin olmadığı kanısı vurgulanmaktadır. Dawisha' ya göre, 1921 ile 1958 arasındaki dönemin siyasi partilerin endişelerini dile getirmekte ve eleştirmekte özgür oldukları en liberal dönemlerden biri olduğunu belirterek bunun tam tersini savunmaktadır. Irak bu yıllar arasındaki dönemde üretilen medyanın kalitesine de yansıyan eğitim, ekonomi ve refah açısından önemli gelişmelere tanık olmaktadır.

Hanna Batatu'ya göre bu dönemle ilgili şunları söylemektedir. Uzun zamandır bilinmeyen bir canlılık bulunan Bağdat'ta sürekli büyüyen ve zaten yoğun bir şekilde kendini ifade eden bir orta sınıf bulunduğunu ifade etmiştir. İçeriği hala yetersiz ama sınırları genişleyen modern bir eğitim, asfalt yollar, demiryolları ve yavaş yavaş ülkenin daha fazlasını kapsayan hava hizmetleri ve ticaret hala tereddütlü ama hareketli bir ruh hali içindedir (Khalil, 2019).

Irak'ta 1930'ların başından itibaren Başbakan Nuri Said'in basında dile getirilen her türlü hükümet muhalefetine karşı çıkması Irak basınında olumsuz bir etki yaratmıştır. İlk Irak Basın Kanunu Said'in kendisi tarafından imzalanmış olmasına rağmen, 1931'de kararnamesine rağmen, başından beri basın özgürlüğüne karşı olduğu bilinmektedir (Mustafa, 2020).

İmzalanın yasanın kısa bir süre sonra Reşid Ali el-Kaylani'nin başbakanlığı sırasında başka bir düzenleme geliştirildiği (1933 tarihli 57 sayılı Kanun Hükmünde Kararname) bilinmektedir. Reşid Ali el-Kaylani'nin daha liberal olduğu bilinmektedir. Said'in yönetimi sırasında lisansları iptal edilen 25 gazetenin tekrar lisanslarını başlatarak çalışmalarına izin verildiği görülmektedir. 1993 yasası, hükümetin mahkeme emri dışında hiçbir gazetenin lisansını iptal etme hakkının olmadığını belirtmektedir yine de uyulması gereken katı kurallar varlığını devam ettirmektedir. Örneğin, 12. Madde, İçişleri Bakanının, aşağıdakileri içeren herhangi bir yazı yayınladıysa yayın yöneticisini uyarabileceğini belirtmektedir (Ghanimi ve Alaraj, 2017)

Kanunda bulunan 12. Madde gereğince; yayınlanan yayında devletin iç ve dış güvenliğini istikrarsızlaştırmak, Güvenliği bozacak şekilde halk ve sınıfları arasında kin ve düşmanlık yaratmak, Irak ile yabancı ülkeler arasındaki kardeşlik ilişkilerini etkilemek, Örf ve ahlak kurallarını ihlal etmek ve Kamuoyunu kışkırtmak için gerçekte çelişir haber yapmak (Mumford, 1933).

Irak'ta çoklu parti anlayışının başlaması ile kurulan partilerin kendilerini temsil etmesi için gazeteler çıkardığı görülmektedir. İlk olarak Akha' Al-Wattani gazetesi bir siyasi grubu desteklemiştir. Sonrasın da 1927'de Al-Nahdha yayınlanmaktadır. Nihayet 1931 yılında Abdul Fattah İbrahim, Muhammed Hadid, Abdul Kadir İsmail ve Hüseyin Cemil önderliğinde kurulan Ahali Grubu, 1932'de Ahali'yi yayınlamıştır (Alwardi, 2012).

Irak'ta gelişen basın da farklı anlayışların gözükmesi de kaçınılmaz olmuştur. Ülkede bazı gazetelerin ciddiyyetden uzak alaycı tavırlar sergilediği görülmektedir. İlk olarak 1925 yılında Kanas Al-Shawar, sonrasında 1931 yılında Hababuz gibi gazeteler

yayınlanmıştır. Bazı kaynaklara göre Irak'ta çıkan ilk alaycı gazetenin 1909 yılında Basra'da yayınlanan Marqa'ah Al-Hindi olduğu söylenmektedir. Kürt basınıyla ilgili olarak, Kürdistan'da yayınlanan ilk gazetelerden biri Bank Kurdistan'dı ve 2 Ağustos 1922'de Süleymaniye'de çıkmıştır. Bunu 15 Kasım 1922'de ilk yayınlanan Ruzi Kürdistan gazetesi izlemiştir. Erbil'in aylık Kirmanci dergisi ilk olarak 25 Mart 1926'da yayımlanmış ve editörlüğünü Hüseyin Huzni Mukirani yapmıştır (Marr ve Al-Marashi, 2018).

Irak'ta, İngilizlere karşı tam bağımsızlık için yapılan ayaklanma sonucunda Irak basını büyük değişikliklere uğramıştır. İsyanın başarısız olmasından sonra Irak'ta özgür basın anlayışı değişerek kısıtlamalar yapılmıştır. Ülke de ki ulusal hükümetler tarafından medya kendi araçları haline getirilmiştir. İsyan sırasında, Al-'Alam Al-Arabi, Sut Al-Shaab, Al-Sijil (Basra) dergisi, Al-Tayarah ve Al-Majalah gibi bazı Irak yayınları isyancıların yanında yer aldığı ifade edilmiştir (Al-Rawi, 2012).

Ülkede değişimler sürekli devam etmiştir. Irak halkı 14 Temmuz 1958'de Monarşi devrimini yapmıştır. Bu devrimden sonra medya alanında değişiklikler olmuş ve yeni gazeteler yayınlamaya başlamıştır. Al-Akhbar, Al-Hurria, Al-Yaqadha, Al-Jamhuriah, Sawt Al-Ihrrar, Al-Thawrah, Al-Zaman, Ittihad Al-Sha'ab, Al-Ihali ve Khah Batt (Kürt) gibi birkaç gazete yayınlanmıştır (Marr ve Al-Marashi, 2018).

Irak'ta diğer medyaların gelişimi de gazete de olduğu gibi sürekli kısıtlamalar ve hükümet kontrolünde gerçekleştirilmiştir. Irak'ta ilk olarak 1930 yılında Irak radyosu kurulmuştur. Irak'ta ilk radyo yayını 22 Mart 1932'de 08:30-10:30 saatleri arasında, gazetelerde yayınlanan ilk programlı radyo programı ise 27 Ocak 1935'te yayınlanmıştır. Bağdat Radyosu'nun resmi başlangıcı 10 Haziran 1936' olarak bilinmektedir ve Irak Telgraf ve Posta Genel İdaresi tarafından denetlenmektedir. 2003 işgalinin öncesine kadar Irak'ta özel radyo olmadığı için, yayınlar hep hükümet kontrolü altında gerçekleştirilmiştir.(Isakhan, 2009)

Dönemin kralı olan Gazi, radyo kanalları ile çok ilgilenmiştir. Kral, radyo donanımlarını kendisi denetler ve satın aldığı bilinmektedir ve Hallicraft adlı bir Amerikan telekomünikasyon şirketi ile anlaşma yapmıştır. 1937 yılında üç

istasyondan oluşan Al-Zuhoor Radyo İstasyonlarını kurmuştur. İlk olarak Arapça ve İngilizce yayın yapan istasyonlar daha sonra 1943 yılında İngilizce, Hindu ve Lehçe olarak yayın yapmıştır. Yayın dilinin değişik sebebi ise bu dillerde konuşan ülkelerden çok sayıda uzman ve işçinin bulunmasından kaynaklanmaktadır (Al-Rawi ve Gunter, 2013).

Irak radyo tarihindeki diğer dönüm noktaları arasında 1939'da yayına başlayan Kürt Radyosu'nun kurulması sayılabilir. 1 Şubat 1959'da Türkmen Radyosu ve 4 Nisan 1965'te Irak Silahlı Kuvvetleri Radyosu kurulmuştur. 1967 Savaşı'ndan sonra, Al-Zahf Al-Muqadas ("Kutsal Yürüyüş") adlı yeni bir Irak radyosu kurulmuş, ancak bu uzun sürmemiştir (Al-Rawi, 2012).

Irak ve Mısır arasında oluşan radyo gerginliğinin temelinde yatan unsurların başından Cemal Abdül Nasır'ın Irak'ı kendisine tehdit olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Nasır kurduğu Özgür Irak Radyosu üzerinden monarşinin devrilmesi çağrısı yaptırmaktadır. Bu yayınların destekçisi olan Suudi Arabistan, İngiltere ve ABD den getirdiği donanımlar ile Kahire'ye Arapların Sesi radyo istasyonunu kurdurmuştur. Irak, Mısır radyo istasyonlarının yayını engellemeyi başarmış Mısır'a ve liderliğine saldıran Hakikatin Sesi adlı bir radyo programını iletmiştir. Malcolm Kerr bu dönemi 'Arap Soğuk Savaşı' olarak tanımlamıştır (Jasimi vd. 2013).

Irak'ta ilk televizyon yayını ise 1954 yılında İngiliz PYE şirketi tarafından ithal edilen mobil istasyondan yapılmıştır. Irak, Arap ülkeleri arasında ilk televizyon kanalına sahip olan ülke olmuştur. Haber ve programların düzenli aktarımı 1956 yılında gerçekleşmiştir. 18 Kasım 1967'de Kerkük TV kanalı açılmış ve Arapça, Kürtçe, Türkmen ve Süryanice yayın yapmıştır. Irak TV'sinin, bütçe kısıtlamaları ve hızlı siyasi değişimleri sebebiyle gelişimi oldukça yavaş gerçekleşmiştir. Irak'taki TV istasyonu Kral II. Faysal tarafından açıldığında, Iraklılara sadece 120 TV satılmıştır (Alwardi, 2012).

Bütün medya araçları gibi televizyon da yine hükümetleri destekleyen ve hükümet yanlısı yayınlar yapan araç haline getirilmiştir. 1959 yılında Abdülkerim Kasım'ın dönemin de İYH'nin kurulmasıdır. Iraklılar, monarşi döneminin resmi figürlerinin

gösterildiği ve yargılandığı Mehdevi davalarını televizyonda izlemişlerdir. Gösterinin amacı Iraklılar, monarşi döneminin resmi figürlerinin gösterildiği ve yargılandığı Mehdevi davalarını televizyonda izlemişlerdir. Amaç, izleyicilerin yeni hükümetin suçluların cezalandırıldığını görmelerini sağlamaktır. Yargıçlar otoritelerini göstermek için sanıkları kasıtlı olarak küçük düşürmüşlerdir (Al-Rawi ve Gunter, 2013).

2.3 Baas Yönetimi Sırasında Irak Medyası, 1968-2003

Irak'ta hükümet değişikliği ile medyada yine kısıtlamalar oluşmaya başlamıştır. 1968 de ülkenin kontrolünü ele alan Bass Partisi, 1979 yılında Bass Hükümeti yönetimi ile medya kanallarında devlet denetimi yoğunluk göstermiştir. Medya da Komünist modelden ilham alan Hüseyin, medyanın amacı devlete hizmet etmektir ve gazeteciler sadece bu amacı kolaylaştıran araçlar olarak görülmektedir. Objektiflik ve doğrulana bilirlik ölçüsü olan bir bilgi gazeteciliği, sistematik araştırma ve bilinçli kanaat gazeteciliği ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Gazeteciliğe çoğunlukla 'yine yanlışlar' veya 'işte bu gerçek' gibi yaklaşımlarda bulunulmuştur. Hüseyin'in Irak'ı bir şekilde benzer sosyalist ve anti-emperyalist sloganlarla şekillendirilmiştir (Cammaerts ve Carpentier, 2009).

Hüseyin döneminde Irak'ta önemli gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmeler üç ana neden altında toplanmıştır. Baas Partisi, 1972'de petrolün millileştirilmesinden sonra elde edilen ekstra petrol gelirlerini kullanmıştır. Partinin ideolojisini Arap anavatanına yayma politikası, Irak hükümetine Arap kitlelerine ulaşmanın ve iletişim olanaklarını geliştirmenin yollarını düşündürmüştür ve son olarak Modern kitle iletişim teknolojilerinin tanıtılması Arap dünyasını eskisinden daha yakın hale getirmiştir (Daragahi, 2003).

Eski Irak Enformasyon Bakanı Abdul Gahani Abdul Gaffur, Irak radyo ve televizyon kanallarının 1968 öncesi ve sonrası bütçeleri arasındaki farkı gösteren bazı rakamlar vermiştir. 1973 yılında radyo ve televizyona ayrılan bütçe, 4 milyon dinar (yaklaşık 12 milyon dolar), 1968'de 650.000 dinar (yaklaşık 1.950.000 dolar) iken İYH'nin

bütçesi 1968'de 135.000 dinar (yaklaşık 405.000 dolar) iken, 1973'te 900.000 dinara (yaklaşık 2.700.000 dolar) ulaştığı ifade edilmiştir (Daragahi, 2003).

Baas döneminde medya, genel olarak hükümetin politikalarına göre şekillenmektedir. 1990'lardaki ünlü 'İnanç Kampanyası' gibi sosyal, ahlaki değer ve normların tümü, kitle iletişim araçları aracılığıyla halka dikte edilmektedir. İdeoloji, "iktidarın hizmetindeki bir anlamdır" dolayısıyla resmi medya, ülkeyi kontrol eden siyasi sistemin bir parçasıdır. Medya, özellikle 2003 öncesi Irak gibi totaliter devletlerde, iktidardaki siyasi partinin ideolojisini iletmek için sadece bir araç haline geldiği söylenebilir (Levine, 2004).

Ülkede yabancı medyanın da kısıtlandığı görülmektedir. Yabancı gazetecilere istihbarat bölümünden olan hükümet muhafızların eşlik ettiği ifade edilmektedir. Gazetecilere ülkede hareket etme ve haber yapma özgürlüğü hakkı tanınmamıştır. Bu durum sadece Irak için değil diğer Arap ülkelerinde de aynı olduğu görülmektedir. Rugh, Arap medyası üzerine çalışmasında, Arap medyasındaki haber sunumunu siyasi olarak taraflı olduğunu tanımlamıştır, çünkü bunlar genellikle farklı Arap hükümetleri tarafından kendi siyasi çıkarlarına hizmet etmek için kullanıldığı şeklinde ifade etmiştir (Kluwe, 2008).

Birleşmiş Milletler 'in Arap İnsani Gelişme Raporu'na göre, Arap medyasını karakterize eden birleşik özellikler var çünkü 'iletişim politikaları' benzer. Arap hükümetlerinin çoğu 'diğer işlevler ve hizmetler pahasına siyasi propaganda ve eğlence için medya kanallarını kullanıyor'. Arap medyasının genel özellikleri otoriterdir; medya söyleminin çoğunlukla diğer bakış açısını dışlayarak onu kamuoyunun zihninden uzak tutması anlamında tek boyutlu ve resmi, çünkü çoğu medya kanalı olayları bildirmeden önce resmi hattı beklemekte veya ilgili yetkililer tarafından söylenmedikçe hiçbir olayı bildirmemektedir (Al-Marashi ve Keskin, 2008).

Bass hükümeti döneminde, Hüseyin'in medya için çifte standart uyguladığı görülmektedir. Hüseyin gazetecilere yaptığı bir konuşmada "sınırlama olmadan, tereddüt etmeden veya korkmadan yazmak ve devletin söylediklerinizle tatmin olup

olmadığı” gibi ifadelerle yer vererek gazetecilerin yanında olduğunu göstermeye çalışmıştır. Söylemleri ve hareketleri tamamen zıt olan Hüseyin’in gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. Hüseyin'in kendisinin başkan yardımcısıyken 'programların Irak'ın “üzücü” veya “olumsuz” yönlerine odaklanmaması ve programların daha eğlenceli ve mutlu olması için çaba sarf etmesi gerektiği” emrini verdiğine inanılmaktadır (Sacco, 2012).

Hüseyin, Sınır Tanımayan Gazeteciler'in (RSF) bir raporunda, medyayı 'demir yumrukla kontrol eden ve onlara propagandasını aktarma görevini veren' bir 'basın özgürlüğünün yırtıcısı' olarak tanımlamaktadır. Batı'daki birçok iletişim uzmanı ve politikacı onun medyasını sadece propaganda olarak görürken, Irak hükümeti onu halkı eğitmek ve gerçekleri iletmek için bir araç olarak görmektedir. Medyanın doğasını böyle çelişkili bir şekilde yorumlamak içinde, medya mesajlarını değerlendirirken dikkatli olmak gerekmektedir (Sacco, 2012).

Irak Enformasyon Bakanı Lattif Ansaif Jassim'in 30 Nisan 1989'da Irak Gazeteciler Sendikası'nın yeni genel merkezinin açılışı sırasında şunları söylenmiştir; “Şu veya bu gazeteciye belirli bir şekilde yazmaya yönlendirmeyeceğiz, ancak yazarları vatanın ve [devrimci] sürecin çıkarlarını her şeyin üzerinde tutmaya yönlendiriyoruz. Bu, siyasi bir hata yapmamak ve şu ya da bu yabancı ülkeyi kızdırabilecek bir hata yapmamak için önemlidir. Bunlar, basını ve medyayı kontrol eden partilerin dikte ettiği yazı çizgilerinden ziyade gazetecilerin izlediği temel ilkelerdir” (Daragahi, 2003).

Bass yönetiminin medya üzerindeki yoğun baskılarından dolayı, Jassim, yetkililerle sorun yaşamamak için Iraklı gazetecilerin inisiyatif olarak sansür uygulamasını istemiştir. Gazeteciler özgür bir medya ortamının olmamasından ve yazdıklarının kıdemli biri tarafından denetlenmesinden korktukları için kendilerini sınırlamak zorunda kalmışlardır. Irak Enformasyon Bakanı Lattif Ansaif Jassim bir konuşmasında medya üzerinde baskı olduğunu kabul etmiştir ama hiçbir Irak medyasında bu yer almamıştır. Jassim bu konuyu tekrar eden bir olguya atıfta bulunarak bahsetmiştir: Belli bir devlet bakanı bir sanat galerisi açabilir, ancak gazetelerde sadece bakanın fotoğrafları yer alırken, sanatçı ve eserleri göz ardı edilmektedir (Kluwe, 2008).

Irak'ta izlenen medya politikalarının, ülkede çalışan herhangi bir dış haber ajansı veya gazeteciyi itibarsızlaştıran ve şüphelendiren Baas Partisi'nin öğretilerine dayandığını belirtmek önemlidir. Baas Partisi'ne karşı örülmüş bir komplo etrafında gelişen jargonun çoğu, medyada 'emperyalist güçler', 'sömürgeci saldırganlık' ve 'çirkin işgal' gibi defalarca kullanılmaktadır. Gerçekten de Bass Hükümetinin, Irak'ı yok etmekle tehdit eden bir 'yabancı komplo' fikrini halkı birleştirmenin ve daha siyasi, sosyal ve ekonomik kısıtlamaların özgürce uygulanabileceği bir olağanüstü hal yaratmanın bir aracı olarak kullanmıştır (Al-Marashi ve Keskin, 2008).

1968'den sonra imzalanan Baas Ulusal Politika Sözleşmesi, 'sekterliği, şovenizmi, ırkçılığı, bölgeciliği, yenilgiyi, liberalizmi, emperyalizme ve bunların temellerine hizmet etmektedir. Tüm kavramlara, teorilere, eğilimlere ve yöntemlere karşı bir mücadele olması gerektiğini belirlemektedir. Baasçılar, Arap kitlelerini etkilemek ve nihayetinde Arap birliğinin sağlanmasına yardımcı olmak için 'devrimci medya' çağrısında bulunmaktadır. Medya 'Devrimi ayrıntılı, açık ve net bir şekilde yansıtmak zorunda olduğu sadece Irak'ta değil, bir bütün olarak Arap anavatanında kitleler ve eğitimli seçkinler için bir ilham kaynağı olmak için yenilikçi bir tarz olarak görülmektedir (Al-Marashi ve Keskin, 2008).

Irak TV, 1968'den sonra daha sıkı izleme ve sansürle aynı devlet yönetimi altında kalmıştır. Bu dönemde hükümet, kitle iletişim araçlarının üretimi ve akışı üzerinde tam otoriter bir kontrol uygulamaktadır. Programlar 'ağır siyasi' olarak nitelendirilmiş, çünkü medya yetkililerinin 'hükümetin ilerici duruşu hakkında belgesellere büyük zaman ayırdığı görülmektedir. Bazı medya bilimcileri, Hüseyin'in yönetimi sırasında Irak medyasını 'Marksist-Leninist' olarak sınıflandırmışlardır, çünkü 'medya devlet çıkarlarına tabiydi ve sadece bir siyasi partiye, Baas'a hizmet etmek için kullanılmaktadır' (Kim, 2011).

Bass yönetimi ülkede halkın görmesini istemediği durumları TV yayınlarından kaldırdığı görülmektedir. TV de yayınlanan birçok unsurun kalkması hükümetin halka uyguladığı ambargoları destekler niteliktedir. Medya çalışanlarının yakından izlenmesi ve silinmesi gereken siyasi tartışmalar, cinsel sahneler ve dini tartışmaların yanı sıra, dikkat çeken direktiflerden biri, hükümetin ekonomik yaptırımlar sırasında

Iraklıların meyve ve et çeşitlerini görmesini istemediği için herhangi bir gıda resmini kesmek bu işlerin başında gelmektedir. Hapis ve hatta işkence gibi cezalandırma tehditleri nedeniyle dizi ve filmleri kontrol eden personel, potansiyel olarak 'şüpheli' materyallerin silinmesine ekstra özen göstermiştir (Khalil, 2019).

Irak'ta ülkeye veya hükümete yönelik hiçbir eleştiriye izin verilmemektedir. 'Cumhurbaşkanı'na, çevresine, Baas Partisi'ne, BİK'e ve hatta hükümete hakaret eden veya eleştiren herhangi bir kişinin' ölüm cezasıyla karşı karşıya kalacağını belirtmektedir. Irak, dünya genelinde medya kısıtlaması uygulayan 139 ülke arasında 130. sırada medya ve gazetecilere düşman olan ülkeler' arasında ilk 10'da yer almaktadır. Iraklı bir gazeteciye göre 2003'ten bu yana Irak'ta olanların aksine, yayınlanan her şey hükümet yetkilileri tarafından derhal araştırılmaktadır (Kim, 2011). Irak TV ile ilgili olarak, Eğitim Televizyonu İstasyonu 17 Haziran 1971'de faaliyete geçmiş ve Irak Eğitim Bakanlığı ile koordineli olarak çalışmıştır (Al-Rawi, 2012).

Irak'ta 1972 yılında yeni bir TV istasyonu kurulmuştur. Kanal 7 olarak isimlendirilen bu kanal Bağdat TV'ye bağlı olarak yayın yapmıştır. Bağdat Kültür TV 1990'larda kurulmuş ve daha sonra Bağdat'taki merkezi 2003 ABD liderliğindeki Irak işgali sırasında bombalanan Bağdat Uydusuna dönüştürülmüştür. 2000'li yılların başında sadece dört resmi TV kanalı olduğu bilinmektedir. Bu kanallar iki Irak Ulusal kanalı, Irak Uydu TV ve Ashabab (Gençlik) TV'dir. (Daragahi, 2003).

Ülkede bulunan hükümet baskılarından dolayı, halkın özgür hareket etmesi ve istediği yayını izlemesi oldukça zor bir durum olarak görülmektedir. Irak'ta Uydu TV yayını alımı, bilgi sansürü mümkün olmadığı için kesinlikle yasaklanmıştır. Uydu anteni olan herhangi bir kişi, ya para cezasına ya da birkaç ay hapis cezasına çarptırılmaktadır. Medyanın devlet kontrolünde olması, yayınların hükümet tarafından kontrol edilmesi gerçek haberciliğin dışına çıkmaktadır. Irak'ta bunun en yakın örneği olarak, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nın Irak medyasında olduğu gibi bazen gerçekler çarpıtılmaktadır (Daragahi, 2003).

Irak Kürdistanı'ndaki durumun farklı olduğu görülmektedir. 1991'den sonra Kürtlerin başkent Bağdat'tan göreceli olarak bağımsız oldukları Irak'ın kuzey bölgesinden yayın

yapan partizan Kürt TV kanallarının sayısı 20'yi aşmaktadır. 1990'lar merkezi hükümete karşı propaganda yapılmaktadır ve Kürtleri Paşmergeye silahlı milislere katılmaya teşvik etmektedir (Allan ve Thorsen, 2009).

Al-Jamhuriyah, Al-Qaddisiah, Al-Thawra ve Babel Arapça ve İngilizce yayınlanmıştır. Bağdat Observer sadece İngilizce yayınlanmış ve AlBa'ath Al-Riadhi sadece Arapça yayınlanmıştır. Ülkede bulunan hükümet ve özel sektöre ait gazeteler, Al-Musawr Al-Arabi, Al-Zawra'dır. Ekonomi alanında, Nabdh Al-Shabab, Al-Ra'i, Al-Zamen, Uruk Al-Siahiah gazeteleri, spor alanında Al-Iraq, Al-Jamhuriyah, Al-Qaddisiah, Al-Thawra gazeteleri, turizm alanında, Al-Ittihad, Al-Maw'id, Alwan, Sawt Al-Talabah ve Al-'Illam gazeteleri bulunmaktadır. Diğer şehirlerde bulunan gazeteler ise – Kerkük'te (Sawt Al-Ta'mim), Dhi Qar'da (Al-Nassiriah), Musul'da (Nainawa), Basra'da, (Al-Furat, Al-Jana'in), Babil'de, (Sawt Al-Qadissiahtayn) ve Wassit, (Al-Anbar ve Tikrit) olarak bilinmektedir (Al-Rawi, 2012).

Irak'ta yayınlanan dergiler ise ilk olarak Bağdat Üniversitesi İletişim Bölümü tarafından – Alif Baa', Wa'i Al-Umal, Al-Mar'ah, Al-Shabab, Ishtar, Al-Rafidain, Al-Kevthar, Al-Rasheed dergileri yetişkinler için, Majalati ve Al-Mizmar ise çocuklar için yayınlanan dergilerdir. Kültür Bakanlığı genel olarak farklı müdürlükleri aracılığıyla Al-Aqllam, Al-Thaqafah Al-Ajnabiah ve Afaq Arabiah gibi bazı edebi ve akademik dergilerin yayınlanmasından sorumlu olduğu görülmektedir (Al-Rawi, 2012).

Irak'ta Bass hükümeti döneminde az sayıda öze gazetenin varlığından söz edilmektedir. Özel gazetelerin zaman zaman özgür olduğu durumlarda görülmektedir. Bu gazetelerin yayın hayatlarının zorluğunu gidermek adına kanallar açtığı bilinmektedir. Yaptırımların çok olmasından dolayı az sayıda Iraklı gazeteci hükümeti doğrudan eleştirebildiğini ifade etmektedir. Dawood Al-Farhan, Alif Baa dergisinde 'Balad Sa'id, Balad Nazil' ('Bir Ülke Yukarı, Bir Ülke Aşağı') başlıklı bir dizi makale yazmıştır. Alaycı görüşleri nedeniyle hapse atılmıştır ve daha sonra Hüseyin tarafından affedilmiştir(Kluwe, 2008).

Radyo gelişmeleri ile ilgili olarak, Kitlelerin Sesi radyosu, Irak silahlı kuvvetleriyle ilgili konulara vurgu yaparak 1 Mayıs 1970'de kurulmuştur. 1974'te günde 24 saat ilgili konulara vurgu yaparak 1 Mayıs 1970'de kurulmuştur. 1974'te günde 24 saat yayın yapmaya başlamış, ancak 1976'dan itibaren yerel meselelerden ziyade Arap bölgesel meselelerine odaklanmıştır. Kitlelerin Sesi, 1991 Kõrfez Savaşı'nın başlamasından birkaç g¼n sonra Baēdat Radyosu ile birleřtiēi iēin yayını durdurmuştur (Al-Rawi, 2012).

Irak'ta 1972 yılında Baēdat Radyosu'ndan canlı radyo yayınları, daha fazla dinleyiciyi dinlemeye başlamıştır. Irak h¼k¼meti, Irak-İran savaşı sırasında İran'ın ve şii Y¼ce Partisi gibi Irak muhalefet partilerinin propagandasına karşı koymak iēin t¼m kaynaklarını kullanmıştır. 1980'lerde Irak radyo yayını büyük bir şekilde artırmıştır. 4 Eylül 1980'den 4 Eylül 1986'ya kadar her g¼n ortalama 120 saatte yaklaşık 244.000 saat yayın yapılmıştır. Savaşın olduēu d¼nemde Iraklı gazeteciler ya asker ya da medya personeli olarak savaşa katılmışlardır. 1980'den önce 700 INA ēalıřanı olan, ancak savaş sırasında INA iēin sadece 246 gazeteci, edit¼r ve muhabir ēalıřmıřtır, diēerleri ēalıřanların ise orduda g¼rev yaptığđ belirtilmiştir (Levine, 2004).

Bass h¼k¼meti yayılcı politika anlayışını izleyerek, kendi ideolojilerini yaymak iēin resmi olmayan radyo yayınları kurmuşlardır. Suriye'de Voice of Arab Suriye, Arabistan'da Arap Yarımadasđ Halkının Sesi, Eritre Devriminin Sesi ve Mısır Arapçılıēının Sesi olan radyolar kurulmuştur.). Irak h¼k¼meti yayınlanan programlarda 'Arap D¼nyasına Irak ve Baas felsefesi önc¼l¼k etmeli' demek istemiştir. Bass h¼k¼meti, pan-Arabizm politikasını yayma konusunda daha hevesli hale gelmiştir. Kõrfez Arap ¼lkelerinin onun hırsından korkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, Suudi Arabistan, Irak'ı Mart 1989'da bir saldırmazlık anlaşması imzalamaya ēaēırmıřtır (Humami ve Baldawi, 2015).

Irak'ın internetle tanışması 2000'li yılların başında gerēekleřtiēi g¼r¼lmektedir. İnternete bu kadar geē sahip olması Irak devletinin en son ¼lkelerden biri haline getirmiştir. Her medya unsurunda olduēu gibi internette de Bass h¼k¼metinin yasakları ön plana çıkmaktadır. Irak halkına ēok sınırlı bir erişim saēlamasına izin verilmiştir. H¼k¼metin yasaklarından dolayı k¼resi sitelerin kullanımına yasak getirilmiş ve

Yahoo ve Hotmail e-posta sistemlerini kullanamamışlardır. Tek yasal e-posta hesabının resmi İnternet sağlayıcısı olan uruklink.net üzerinden gerçekleştirildiği bilinmektedir. 2003 işgali öncesi ABD’li korsanlar tarafından hükümetin resmi siteleri hacklenmiştir. Şu anda, çoğu devlet memuru olan yaklaşık 45.000 İnternet kullanıcısı bulunmaktadır (Kim, 2011).

ABD’nin 2003 işgalinde özellikle, Kuveyt’in işgali ve ülkenin dört bir yanındaki ana TV ve radyo istasyonlarının bombalanmasından sonra, gerekli fonların ve gerekli insan kaynaklarının eksikliği nedeniyle bir bütün olarak medya alanında önemli bir bozulma meydana gelmiştir. Bu işgal ile birlikte Irak’ta medya alanında çöküntüler yaşanmış ve dış dünya ile bağı kesilmiştir. Shabab radyo ve TV alanın da Irak’ın dış dünya ile bağlantı sağlaması için Batılı korsan film ve programlar yayınlamıştır. Bu yayınlar karşısında sessiz kalmayan Bass hükümetinin Irak Gazeteciler Sendikası, güncel haberlerle kendi Babil Arapça ve İngilizce versiyonları ve Ba'ath al-Riadhi (spor) gazetelerini kurmuştur (Mahmoodi ve Mangosh, 2011).

Bass Hükümetinin dış politikası nedeni ile birçok komşu ülkede Iraklılara yayın yapan gizli radyo istasyonları bulunmaktadır. Suudi Arabistan, sürgünde bulunan Iraklı gazeteci Georges Mansour'un çalıştığı Irak'ın Sesi radyo istasyonunu kurmuştur. İran, daha sonra İsyancı Irak'ın Sesi haline gelen SCIRI'nin Irak'taki İslam Devrimi'nin Sesi gibi Bass karşıtı radyo ve TV kanallarını desteklemekte çok aktif olduğu görülmektedir. Suriye de, Irak'ın Sesi gibi gizli radyo istasyonlarını desteklemeye de dâhil olmaktadır (Al-Rawi, 2012).

Ülkede bulunan etnik köken farklılıkları hiçbir zaman mezhepçi söylemlere, din ayrımcılığına, ırkçı söylemlere tanık olmamaktadır. Bu söylemler hükümet tarafından kanunun yasaklanmıştır. 'Şii' ve 'Sünni' terimleri hiç kullanılmamıştır. 1978'de çıkarılan bir kararnamenin parçası olan Iraklı yetkililerin soyadları bile dini veya ırksal kökenlerini ima etmemek için ifşa edilmemiştir. (Al-Marashi, 2008)

Irak etnik ve dini olarak çok zengin, Müslümanları (Şii ve çeşitli doktrinleri ve Sünniler), Hıristiyanlar (Keldiler, Asuriler, Ermeniler vb.), Sabiler, Yezidiler, ve Yahudiler, diğerleri arasında. Araplar, Kürtler, Türkmenler, Persler, Anglo-Hintliler

vb. gibi birçok farklı etnik köken de bulunmaktadır. Bass hükümetinin bir propagandası olarak Şiileri kazanmak için büyük çabalar sarf etmiştir. Irak hükümeti daha fazla Iraklıya hitap etmek için bazı dini olaylar sırasında ünlü Şii din adamlarının konuşmalarını yayınlamışlardır(Keskin, 2008).

1969 Irak Ceza Kanunu'nun 200. maddesinin 2. fıkrasına göre, 'mezhep ve din farklılıklarını özendiren, mezhepler ve etnik kökenler arasında şiddeti körükleyen veya Irak halkı arasında kin ve nefret uyandıran kişi, en fazla altı ay hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. 16 Haziran 1970'de kabul edilen geçici Irak Anayasası'nda da 'kitlelerin ulusal birliğini bozmayı veya mezhep ve ırk farklılıklarını kışkırtmayı amaçlayan her türlü faaliyet kesinlikle yasaklanmıştır' vurgusu yapılmıştır(Humami ve Baldawi, 2015).

Medya düzenlemeleri, alenen hakaret ve hakareti ele alan 225, 226, 227, 433, 434, 435 ve 436. paragrafları içermektedir. Ceza, davaya ve şartlarına göre, yedi yıldan fazla olmamak üzere hapis cezasından para cezasına kadar değişmektedir. Bu katı kurallar, gazetecilerin yazdıklarına çok dikkat etmeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Üst düzey bir Iraklı gazeteci, 2003 sonrası Irak medyasını Bass Hükümeti dönemindeki medyayla karşılaştırarak şunları söylemektedir (Humami ve Baldawi, 2015).

“Kesinlikle şimdi (Bass Hükümeti Sonrası) daha fazla basın özgürlüğü var, ancak soru şu ki, medya raporları kimin umurunda? Bass Hükümeti döneminde bir gazetecinin her sözü sansürden geçmek zorundaydı ama hükümet sürekli gazetelerde yazılanları izliyordu. Bir kurum eleştirilirse, Baas hükümeti derhal araştırır ve sorunları giderirdi. Ancak bu günlerde hükümet, medyanın bildirdiği şeyler hakkında nadiren bir şey yapıyor” (Al-Deen, 2005).

Irak'ta 2011 yılında yapılan bir ankete katılan eski altı Iraklı gazeteciye, bass yönetimi sırasında Irak medyasının temel özellikleri üzerinde bir anket yapılmış ve gazetecilerden anlatılması istenmiştir. Gazetecilerin temel endişelerinin, bazılarının korkması ve güvenliği ile ilgili olduğu bazı gazetecilerin ise refahlarıyla bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Gazeteciler meslekleriyle bağlantılı bir güvenlik olayı yaşadıklarını ifade etmiştir. Olayların niteliği açıklığa kavuşturulmasa da, kasıtlı olsun

ya da olmasın hata yapan çoğu Iraklı gazeteci genellikle cezalandırılmış ya da aşağılanmıştır(Mansuri, 2014).

Altı gazeteciden sadece ikisi hükümeti veya yetkililerini eleştiren bir makale yayınlamıştır. Gazetecilerin refahı ile ilgili olarak, altı katılımcıdan beşi gazetecilere verilen maaşların kendileri için 'hiç' yeterli olmadığını belirtmiştir. Sadece bir gazeteci maaşın 'bir şekilde' yeterli olduğunu söylemiştir. Bunun temel nedeni, ekonomik yaptırımlar sırasında genel olarak Iraklıların yaşamak zorunda kaldıkları zorluklardır. Ankete katılanların tamamı, geçimlerini sağlamak için ikinci bir işte çalışmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan üçü alternatif işlerin medya alanıyla ilgili olmadığını söylemiştir(Mansuri, 2014).

Dört katılımcı 2003'ten önce çoğunlukla Irak Gazeteciler Sendikası tarafından düzenlenen farklı alanlarda medya eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. En çarpıcı cevaplardan biri, yayınların editoryal kontrolü ile ilgili olduğunu söylemişlerdir. Beş katılımcı, editörlerinin gazetecilere haber üretme özgürlüğü ve kapasitesi verdiği konusunda hemfikir olmuşlardır. Sadece bir katılımcı, Iraklı gazetecilerin haberleri orijinal haber raporları yazmak için gerekli özgürlüğe sahip olmadan INA'dan aldıklarını ifade etmiştir (Mansuri, 2014).

2.4 Irak'ta Gazetecilik

Eski bir Arap deyişine göre “Kahire yazar, Beyrut yayınlar ve Bağdat okur”. Günümüzde, Iraklı okur kitlesi artık tarihsel mirasına uygun yaşamamaktadır. Mezopotamya ülkesi, CIA Facebook 2015 tahminlerine göre yüzde 79,7'lik bir okuryazarlık oranına sahip, ancak bir IREX 2012 araştırması, neredeyse tüm vatandaşlarının yüzde 97 haftalık bazda haberler için ulusal TV kanallarına güvendiğini ortaya koymaktadır. Nüfus yüzde 61'i gazete okumaya tenezzül etmemektedir. Basına olan ilginin azalması, dağıtımın tehlikeleri, daha az eğitimli bileşenler için televizyona artan erişilebilirlik ve birçok hükümet ve parti gazetesinin hizipçiliği gibi bir dizi faktöre bağlanabilir (Salucci, 2005).

IREX anketine göre, Iraklı okuyucuların basını değerlendirmek için kullandıkları birincil kriter gazetecilerin profesyonelliği, ardından hükümet ve parti baskılarından

bağımsızlık; Haberleri takip etmek için yazılı basına güvenen Iraklıların oranınının 2011 ile 2012 arasında yüzde 64'ten yüzde 39'a düştüğü göz önüne alındığında, bu parametrelerden çıkarılan sonuçlar özellikle iç karartıcı olduğu görülmektedir. 2011'de yürütülen bir araştırmaya göre Dhi Qar Üniversitesi Medya Çalışmaları Bölümü'ne kayıtlı bir yüksek lisans öğrencisi olan Haddadin yaptığı araştırmaya göre gazetelerin yüzde 40,44'ü kaynaklarını ifşa etmemektedir, en kötü sıralama devlet tarafından işletilen As-Sabah'a ve en iyi bağımsız As-Sabah Aljadide verilmektedir. Bu nedenle bağımsız gazeteler, Arap devlet gazetelerine verilen kaynaklara özel erişime rağmen daha iyi puan almaktadır (Alhadidi ve Almuhammadi, 2020).

IREX anketine göre, IMN tarafından finanse edilen As-Sabah, en çok okunan Irak gazetesinin başlığı için genellikle bağımsız Pan Arab Az-Zaman ile rekabet etmektedir. Ancak, IMN desteği kısa süre sonra ABD müdahalesine çevrilmiş ve bu da As-Sabah'ın yazı işleri müdürü İsmail Zayer'in 2004'teki bağımsızlık eksikliğini protesto etmek için istifa etmesine yol açmıştır. Zayer, haber odası personelinin bir kısmını yanına getirmeye karar vermiş ve bağımsız Es-Sabah al-Cedidi açmıştır. O zamandan beri dergi, 2010 yılında As-Sabah ve Az-Zaman'ın okur seviyelerine ulaşarak önemli bir başarı elde etmiştir (Kluwe, 2008).

Es-Sabah 2005 seçimlerinin ardından hükümeti kontrol eden Şii partilerin propaganda aracı olarak algılanmaya başlanmıştır. 2012 ve 2013 yılları arasında, Es-Sabah'ın merkezi Sünni bölgeleri sarsan protestoları yanlı bir şekilde yayınlaması, sanki tüm göstericiler sert Baasçıymış gibi yansıttı nesnelliği nedeniyle değil, iktidar partilerinin önemli seçmen tabanı nedeniyle hâlâ popüler bir gazete olarak kabul edilmektedir (Abed Al-Razaq, 2013).

Basının liberalleşmesi, İslami ve etno-milliyet partiler tarafından finanse edilen bir dizi yayının doğmasına da neden olmuştur. Şii İslamcı parti çıkışlarının önde gelen isimleri arasında Jaridat ad-Da'wah (ad-Da'wah'a ait), Al-'Adalah (Ammar al-Hâkim'in Irak İslami Yüksek Konseyi - ISCI, şimdi bir üyesidir) vardır. Vatandaş Bloku), İsrakat es-Sadr, El-Hawzah el-Natikah (milliyetçi din adamı Mukteda es-Sadr liderliğindeki Sadr hareketine ait) ve El-Bayyinah el-Cedidah (önceden El-Bayyinah olarak bilinmektedir

ve Irak Hizbullahına aitti olduğu bilinmektedir) , özellikle Tahran'a yakındır (Al-Rawi, 2012).

Sünni bölümünde ise medya alanında gazete sayısı olarak Şii bölgesine göre daha az olduğu görülmektedir. Sünni parti basının gelişmesini engelleyen faktörler arasında, 2005 seçimlerinde oluşan Sünni boykotu, dönemin önde gelen Baasçı tavsiyeleri ve Sünni gizli ağlarının Bass dönemine göre durgunluğu olarak ifade edilmiştir. Tek önemli istisna, Irak'taki en yüksek Sünni otorite olan Irak'taki Müslüman Âlimler Derneği (Hay'at al-'Ulama' al-Muslimin fil-Iraq), günlük Al-Basa'ir ve Irak İslam Partisi'ni kontrol etmektedir (Mustafa, 2003).

İyi düzeyde güvenilirlik sağlamak için mücadele eden ve siyasi baskıları içeren bağımsız sayfalar da olduğu bilinmektedir. Irak dışında bile en iyi bilineni, Saad Bazzaz'ın medya imparatorluğunun bir parçası olan Pan Arab Az-Zaman'dır. Baas Enformasyon Bakanlığı'nın önde gelen isimlerinden biri olarak kariyerinin ardından, Bazzaz 1992'de İngiltere'ye göç etmiş ve 1997'de Az-Zaman'ı kurdu. 2003'te, siyasi olarak Irak'a yerleşmesi mümkün hale geldiğinde, gazete zaten uluslararası alanda iyi kurulmuştur (Khalil, 2019).

Irak medyası diğer birçok bağımsız gibi, Az-Zaman da finansal kısıtlamaları hafifletmek için siyasi olarak motive edilmiş fonlara boyun eğmiştir. Katar Emir'inin eşlerinden biri olan Shaykha Moza tarafından gazeteye açılan hakaret davası sırasında ortaya çıktığı üzere Suudi Arabistan gazeteyi desteklemiştir. Bununla birlikte, Körfez monarşilerinin zayıf insan hakları standartlarına ve Irak siyasi elitlerinin performansına yönelik makul derecede eleştiriyile birlikte, iyi düzeyde profesyonelliğini korumaktadır (Khalil, 2019).

İyi bir üne sahip olan bir diğer bağımsız gazete de Bassem eş-Şeyh'in Ad-Dustur'udur. Sahibi, İran'ın Irak siyasetine karışmasıyla ilgili eleştirel görüşleri ile tanınmaktadır ve 2008'de İran büyükelçiliği onu dava etmekle tehdit etmiştir. Ad-Dustur sadece Amerikan yanlısı olarak etiketlenemez, ancak eş-Şeyh'in başyazıları Washington'a karşı kayıtsız bir tavır sergilemektedir (Nuri, 2015).

Al-Mada, laik olduğu bilinen birkaç sol gazete arasında yer almaktadır. Fakhri Karim tarafından 2003 yılında kurulmuştur. Kerim'i Talabani ve KBY başkanı Mesud Barzani ile yakın ilişkileri nedeniyle Kürt özerk bölgesinin çıkarlarını desteklemekle suçlanmaktadır. Al-Mada partizan olmayan bir görüntü sürdürme eğilimindedir spor, tarih ve eğlence ile ilgilenen sekiz kültürel eklentiden oluşan benzersiz bir çeşitlilik teklifine sahip olmaktadır (Isakhan, 2009).

Irak Gazeteciler Sendikası (IJS), gazetecilerin haklarını savunan bir kurudan ziyade Baas rejiminin bir kalıntısı olarak bilinmektedir. Sendika sayısız skandalla karşı karşıya kalmıştır; en barizi, hükümetin lehte kapsama alanı karşılığında toprak teklif ettiğinin ortaya çıkmasıdır. Başbakan Maliki ile IJS arasında bir toplantının gerçekleştiğini bildiren bir New York Times makalesinin odak noktası olmuştur. Bu toplantıda, gazetecilere "ilerleme ve yeniden yapılanma" vurgusu yapan makaleler karşılığında neredeyse ücretsiz arsa sözü verilmiştir (Rawi, 2005).

2013 yılında BBC Action'a yıllık yaklaşık 7 milyon dolarlık hükümet tarafından finanse edilen bir bütçeden bahseden eski IMN genel müdürü Mohammad Shaboot tarafından da teyit edildiği bilinmektedir. Mu'ayyid al-Lami, Al-Mada gazetesinin genel yayın yönetmeni Fakhri Karim başbakan tarafından 3 milyon dolardan fazla bağışta bulunmakla suçlanmaktadır. 2014 yılında üçüncü dönem adaylığını geri almıştır (Rawi, 2005).

IJS'nin siyasi seçkinlerle olan rahat ilişkisinin yanında, medya elemanlarını koruma ve kollama konusunda eksiklerinin de bulunduğu görülmektedir. Arap Araştırmacı Gazetecilik Muhabirlerinden (ARIJ) Mustafa Sa'adun'un 2016 yılında Gazetecilik Özgürlükleri Gözlemevi (JFO) işbirliğiyle hazırladığı derinlemesine bir rapora göre, IŞİD'e karşı savaşı haber yapmak üzere görevlendirilen 20 Iraklı savaş muhabiri arasında. Hiç biri bir iş sözleşmesi imzalamamıştır ve savaş haberciliği konusunda herhangi bir eğitim almamışlardır. Gazetecilerin korunmasına dair imzalanan formların IJS'den istenmesine karşılık, belgeleri göstermemiş aynı zaman da, Irak medya kuruluşlarını sözleşmeleri imzalama taahhüdünde bulunmamakla suçlamıştır (Palmer ve Fontan, 2007).

IJS'ye karşı, Iraklı gazeteciler tepki vermeye ve örgütlenmeye karar vermişlerdir. Al-Mada Medya Ağı yöneticisi Adnan Hüseyin, aldığı tehditlere rağmen şimdi yeni bir sendika olan Irak Ulusal Gazeteciler Birliği'nin (NUIJ) başkanıdır. Kurulan bu yeni kurumun asıl amacı 1969'da birden fazla sendikanın kurulmasını yasaklayan sendikalar yasasını değiştirmek için mücadele sözü vermiştir. IJS'den Mu'ayyid Lami, NUIJ'nin var olma hakkını sorgulamak için eski yasaya başvurmuştur, onu bölünmeleri ateşlemekle ve "yabancı gündemlerden" yararlanmakla suçlamıştır. NUIJ üyesi Mazen al-Zaidi, IJS'nin 10.000'den fazla üyesinin çoğunun gazeteci olmadığı, ancak Lami'nin yeniden seçilmesini sağlamak için atanmış oldukları gerekçesiyle tamamen sorgulamaya açık olduğunu göstermiştir (Palmer ve Fontan, 2007).

2.5 Irak'taki Gazeteci Dernekleri

Irak sivil toplum, IJS'nin gazetecileri koruma konusundaki başarısızlığı önünde sessiz kalmamıştır. Gazetecilik Özgürlükleri Gözlemevi (JFO) 2004 yılında Bağdat'ta kurulmuş ve şimdi ABD'de de bir şubesi olduğu bilinmektedir. Faaliyetleri arasında ihlalleri kınamak için kampanyalar başlatmak, yasal ve siber güvenlik desteği sağlamak, ayrıca Irak'ta yabancı gazetecilere eşlik etmek ve ikamet prosedürlerini kolaylaştırmak gibi birçok problemi çözdüğünü belirtmektedir. JFO, web sitesinde, sonra Irak "özgür medyasını" şekillendirmede ABD'nin önemli rolünü açıkça kabul etmektedir (Perez de Fransius, 2014).

Irak'ta Basın Özgürlüğünü Savunma Derneği olarak bilinen Irak'taki Basın Özgürlüğü Savunuculuğu Derneği'dir (PFAAI). PFAAI, 2013 yılında, Iraklı blog yazarları ve vatandaş gazeteciler ağı ve Irak Caddesi adlı ikinci bir sivil toplum örgütü olan Irak Sosyal Medya Ağı (INSM) ile ortaklaşa hareket etmiştir. 40.000 dolara kadar para cezası ve ömür boyu hapis cezasına kadar cezalar öngören siber baskıcı bir yasanın yürürlüğe girmesini engellemek için Irak parlamentosunda başarılı bir şekilde lobi yapmıştır (Taslak Bilişim Suçları Yasası; Perez de Fransius, 2014).

Irak Ulusal Haber Ajansı (NINA) 2005 yılında USAID fonlarıyla IREX tarafından kurulmuştur. NINA'nın planı, Irak medyasından abonelik ücretlerini nakde çevirerek üç yıl içinde sürdürülebilir bir haber ajansı geliştirmek olarak belirlenmiştir. Proje

yeterli ticari gelir elde edememiş ve USAID finansmanı sona erdiğinde NINA yeni bir finansman aramak zorunda kalmıştır. NINA sonunda son derece politik (IJS) ajansı desteklemeyi kabul etmiş ve tesadüfen 1969 yasasında "haber ajansı kurmak" olarak sıralanan hedeflerinden birini yerine getirmiştir (Marsomi, 2007).

IŞİD'in reddetmesine rağmen, Amaq'ın, IŞİD'in haber ajansı olduğuna inanılmaktadır. Ajansın basın bültenleri genellikle ABD merkezli SITE Intelligence Group tarafından yeniden dağıtılır ve büyük uluslararası haber kuruluşları tarafından düzenli olarak alıntılanmaktadır. Amaq, şimdiden bir mobil uygulama ve bir Telegram hesabı başlatmıştır. İlk bakışta, bu ajansın daha önce bahsedilen Irak resmi haber ajanslarından çok daha dinamik ve aktif olarak sosyal medyada meşgul olduğu göze çarpmaktadır (Hussain ve Ahmad, 2021).

3. ELEKTRONİK GAZETECİLİK

3.1 Elektronik Gazetecilik Tanımı

Elektronik çevrimiçi gazeteciliğin kökenleri sadece ABD, bazı Avrupa ülkelerinde elektronik veri bankası araştırmalarında ve bilgisayar destekli raporlarda bulunmaktadır. İnternetin gazetecilik üzerindeki etkileri haber toplama ve araştırma süreçleriyle sınırlı kalmamaktadır. Web, interaktif, multimedya, iç ve dış ağlar sağlama aynı zamanda fonksiyonları arasında seçim işlevleri sunma, düzenli güncelleme imkânı, arşivlere erişim, çok sayıda gazeteye hızlı erişim ve kâğıtsız olma gibi avantajlara sahip olduğu görülmektedir (Cohen, 2002).

İnternetin sunduğu temel imkânlar, dijital gazetecilik, multimedya gazeteciliği, İnternet gazeteciliği, Web gazeteciliği veya Net gazeteciliği olarak da bilinen çevrimiçi gazeteciliğin tanımını şekillendirmektedir. Her halükarda, bu araştırma çevrimiçi gazeteciliğin profesyonel gazeteciliğin başka bir biçimi olduğunu ve hem teorik hem de pratik olarak bu şekilde ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir (Carlson, 2003).

Net'te yayın yapmak, çevrimiçi gazetecilik olarak algılanmamalıdır. Medya şirketlerinin web siteleri olmasına rağmen, hepsi internet gazeteciliğine ilgi duymamaktadır. Yeni medya anlayışının gelişmesinden bu yana, profesyoneller ve akademisyenler, iyi bir çevrimiçi haber sitesinin ölçüsünün, kürek yazılımlarından daha orijinal içerik sağlayan site olduğu konusunda hemfikirdiler ve son zamanlarda, çevrimiçi haberlerin her gün 24 saat güncellenmesi gerektiğine dair bir iddia olduğu bilinmektedir (Domingo, 2006).

3.2 Irak'ta Elektronik Medya

Küresel medya sahnesi doksanların başından beri, bilgisayar kullanımında büyük bir gelişmeye tanık olmaktadır. İnternet hayati bir iletişim aracı olarak haber ve bilgi

toplamada ana unsur haline gelmektedir. Dünyadaki artan İnternet kullanıcılarının sayısı ile birlikte; Irak'a İnternet geçen yüzyılın doksanlı yıllarının sonlarında girdiği görülmektedir. Dolayısıyla Irak'ta elektronik medya geliştirme aşamaları ikiye ayrılabilir:

3.3 Irak İşgali Öncesi Elektronik Medya

Irak'ta internet geçen yüzyılın doksanlı yılların sonlarında merkezi hükümet kontrolü ile başlamış engellere ve sorunlara rağmen internetin yaygınlaşması özellikle hükümet düzeyinde yavaş yavaş artmaya başlamıştır. İlk kez 21 Ocak 1999'da hizmete girmiş ve bir devlet kurumuna ilk bağlantı 10 Haziran 1999'da olmuş ve ardından hizmet 2001 yılı sonunda vatandaşlara açılmıştır (Abedalla vd., 2014).

Irak'ta ki eski Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı internet hizmetini sağlamak üzere Uluslararası Ağ Bilgi Hizmetleri Genel Şirketi kurulmuştur. Haberleşme Bakanlığı'na bağlı bu şirket, hizmet vermekte, geniş ve yerel ağlar kurmakta, uluslararası ağda web siteleri hazırlamakta, tasarlamakta ve ayrıca bir dizi başka hizmet vermektedir. uruklink.net çoğunlukla propaganda bilgileri içermektedir ve bu sayede birçok Irak medya kuruluşunun ağda kendileri için bir web sitesi tasarlamasına izin vermiştir. Bu araçlar arasında Irak Haber Ajansı'ndan ve bir dizi resmi gazeteden bahsedilmektedir (Muddiman vd., 2014).

Günümüzde artık elektronik gazetelerden çok web sitelerine yakın olunduğu görülmektedir. İnternet ortamında tamamen yayın yapan elektronik gazetelere gelince, bunların az sayıda olduğu bilinmektedir. Al-Hiwar Al-Madden gazetesi ve Kitabab gibi tasarımda durgunluk yaşayan makaleler ve çalışmalara odaklanarak diğer gazetecilik sanatlarını ihmal etmektedir, Bağdat'ta vatandaşlar için ilk halka açık internet kafe 27/7/2000 tarihinde açılmıştır. O zaman, Irak makamları, web sitelerin çoğunu engellenmiş ve e-posta hizmeti internetten ayrı olarak yapılmıştır (Terry, 2006).

2002 yılının sonuna kadar, yaklaşık 26 milyonluk bir nüfusa sahip olan Irak'ta, üst düzey devlet çalışanları arasında çok sayıda İnternet kullanıcısı vardır ve geri kalanı, saatte iki bin Irak dinarı ödeyebilenlerdir. O sırada bu Irak'ta ortalama maaşın yüzde

yirmisine eşdeğer yüksek bir maliyet olarak görülmektedir. Irak Arap ülkeleri arasında bir karşılaştırma için araç olarak hizmet eden BİT(ict) kullanım endeksine göre 18 Arap ülkesi arasında 17. sırada yer almaktadır. BİT göstergeleri kişisel bilgisayarların sayısını, İnternet kullanıcılarının sayısını ve cep telefonu hatlarının sayısını kullanmaktadır. ESCWA çalışmalarına göre sonuçları belirlenmiştir.

3.4 Irak İşgali Sonrası Elektronik Medya

Irak'ın işgalinden bu yana tüm siyasi durum gibi medyada bu dönüşüme tanık olmuştur. Medya bu dönüşümün ön saflarında yer almıştır. Bu medya sahnesi ABD'nin Irak'a girdikten sonra yaptığı ve kökten değiştirmek için çalıştığı şeyler içerisinde yer almaktadır. Irak'ta, özellikle Irak'ın sivil hükümdarı Paul Bremer'in MS 23 Nisan 2003'te Enformasyon Bakanlığı da dâhil olmak üzere bazı bakanlıkları, kurumları ve onun gibi bağlı kurumlarını feshetmek için bir dizi karar yayınladığı basın ve medya kalmadığı görülmektedir. Radyo ve Televizyon Genel Teşkilatı, Irak Haber Ajansı ve devrim gazeteleri Al-Jawhouriya, Al-Qadisiyah, Irak, Alf Baa dergisi olarak bunlara dâhil olmaktadır (Al-Mashaqbah, 2011).

Irak'ta internete gelince, özel evlerden erişilebilmesine rağmen vatandaşın kullanımı zayıftı ve Irak'taki siyasi kargaşa internet pazarını etkilemiştir. Bunun yanında şirketler hakkında resmi bir bilgiye sahip olunmamaktadır. Çalışmaları için İnternet hizmetleri veya İletişim Bakanlığı kurallar veya kanunlar organizasyonu ile ilişkilerini sağlamışlardır.

İletişim de dâhil olmak üzere altyapının tahrip edilmesi ve Uluslararası Bilgi Hizmetleri Ağı Genel Şirketinin maruz kaldığı hasar, internet hizmetinin geriye doğru düşmesine neden olmuştur ancak kısa süre sonra durum daha iyi bir şekilde restore edilmiştir. Şirket, vatandaşlara İnternet hizmeti sağlamak için kendisine bağlı bir merkezi elinde tutmuştur. Elektronik bilgisayarlar ve aksesuarları dâhil olmak üzere çok sayıda modern teknolojinin ülkeye girmesi, İnternet hizmetinin geliştirilmesi ve DSL sisteminin tanıtılması için gerekli görülmüştür. Böylece Irak'ta internet kullanıcılarının sayısı bilgisayar fiyatlarındaki düşüşle ters orantılı olarak artmaya devam etmiştir. 2000 yılında (21.500) kullanıcıdan fazla olmayan internet kullanıcı

sayısı, Irak'ta 2012 yılı sonuna kadar onlarca kat artarak (2.211.860) kullanıcıya ulaşmıştır (Abed Al-Razaq, 2013).

Irak'ta elektronik medya uygulamalarının başında elektronik gazeteler, haber medya sitelerinin yanı sıra artık devlet vizesi almayı beklemeyen bloglar ve diğer uygulamalar olduğu görülmektedir. Hükümet baskıları ve kısıtlamaları artık hareketlerine engel olmamaktadır. Blog sahibi tarafından izlenen önemli olayların yayınlanmasında kullanılan; bloğa kaydedilen, yerleştirilen yayınların, görüntülerin yazılmasında ve başarıları ifade etme yetenekleri nedeniyle web siteleri ve bloglar için de aynısı geçerli olmaktadır (Londoño, 2009).

Marjinal grupların talepleri, özlemleri ve geleneksel medyanın erişemediği veya yayınlamadığı olayları aktaran bloglar, çeşitli nedenlerle sayılarında ve kullanıcı sayılarında bir artışa tanık olmaktadır. Medya son zamanlarda kamuoyunu uyandıran, birçok hükümeti kendi istekleri dışında kararlar almaya zorlayan, bir dizi konuya dikkat çekmeye veya birçok hükümeti kızdıran gerçekleri ortaya çıkarmak için katkıda bulunmuştur. Medya da oluşan sansürlerin kaldırılması bugün bu etkilerin oluşmasına neden olmaktadır. Dijital teknolojiler sayesinde, medyanın etkileşimi önemli ve çok çekici bir rol oynadığından, her türlü iletişim teknolojisinde, alıcı gelecek ile alıcı ve medya kurumu arasında etkileşimli bir yolla medya ile doğrudan temasa geçmiştir(Londoño, 2009).

Gazeteciler kendilerini yeni bir mecranın önünde bulmuşlardır. Yeni zorluklar onlara geleneksel uygulamalardan farklı türden gazetecilik zorlukları dayatmıştır. Bu yeni oluşumu basılı gazeteye nasıl uyarlayacakları ya da yeni bir elektronik gazetecilik alanı olarak nasıl kullanacakları ile ilgili birçok yeni unsurla karşılaşmışlardır. Gazetecilerin günlük yaşamlarında bilgisayarların, internetin, bilgi tabanlarının ve modern teknolojik iletişim araçlarının önemi ve değeri konusunda artan farkındalıkları, yavaş yavaş bu dünyaya uyum sağlamaya başlamıştır (Londoño, 2009).

Yeni medya anlayışına Iraklılar, internet üzerinden, çok pahalı olmayan web siteleri ve dergiler kurarak yeni bilgi çağına adım atmışlardır. Kurulan bu web siteleri ve

dergiler üzerinde düzenli bir çalışma ile Irak'ta damgalı elektronik gazete çıkarmanın mümkün olduğu ifade edilmiştir. Gazetenin Bağdat'ta veya başka bir yerde çıkarılmış olması şartı aranmıştır. Irak halkı baskılardan kurtulmuş ve özgür medya ortamına kavuşmuştur. Bu siteler tanınmış medya kuruluşları için birer güven kaynağı haline gelmiştir. Yeni siteler Irak olayını takip etmede teknolojik tekniklerden yararlanmıştır. Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook) ve diğerlerinde olduğu gibi Youtube'da sürekli yayınlanan videolardan da yararlanılmıştır (Medya) (Nabeeh, 2012).

Bugün, bu tür sitelerin sadece Irak'ta değil, birçok ülkede kamuoyunu yönlendirmede oynadıkları hayati veya etkili rol konusunda güven ve güvence ile yapabileceğimiz görülmektedir. Halkları, Arap Halklarının Baharı olarak adlandırılan ve yeni bir dönemi başlatan Arap halkı, teknolojinin girdiği bu hareketli çağda bilgi devrimine yeni bir gelecek özlemi çeken bir genç nesil bulmak için girmiştir (Medya) (Nabeeh, 2012).

3.5 Irak'ta Elektronik Gazeteciliğin Temel Özellikleri

3.5.1 Etkileşim Eksikliği

Irak haber sitelerinin interaktif özelliğın sağladığı canlılıktan yoksun olduğu ortaya çıkmıştır. Doğrudan ve dolaylı olarak bu özelliğın eksikliği yayınlanan haberlerle ilgili konulara atıfta bulunan birbirine bağılı metinlerin tekniğine bağılılık eksikliği görülmektedir. İnternet tarafından sağlanan özelliklerden yararlanamadıklarını, tartışma forumlarını yönetmek, ziyaretçilerin sorularını doğrudan yanıtlamak ve onlarla görüş alışverişinde bulunmak için yetenekli personele bağılı olduğu görülmektedir (Price vd. , 2007).

Elektronik iletişimin, gönderenin gelecek tepkileri ve iletişim mesajına ilişkin farkındalığının derecesini İnternet tarafından sağlanan birçok yöntemle öğrenebileceği kişisel iletişime benzer olması amaçlanıyorsa, o zaman etkileşimin olmaması elektronik gazeteler, kısmen rezonans eksikliği anlamına gelmektedir. Bunun önemine rağmen, mesajlarını izleyicinin bilişsel yeteneklerine göre değiştirebileceği için bu

yönüyle elektronik basın, kişisel iletişimden çok kâğıt basına daha yakın olmaktadır (Londoño, 2009).

Bu önemli özelliğin olmaması, haber sitelerinin bu mecrada çalışma nedenlerinin dayattığı belirli bir yapı ile haber sitelerini medya kuruluşları haline getirecek araçları henüz tamamlamadığını açıkça göstermektedir. İnsanlar bu tür siteler ile hiçbir şekilde etkileşimli olamaz; çünkü etkileşimli haber siteleri yirmi dört saat boyunca halkla iletişimi sürdürmek için bir editör ve teknisyen ekibine ihtiyaç duymaktadır. Gereksinimleri nedeniyle etkileşimli olması amaçlanan web sitelerinde çalışılmaktadır. Kontrol diğer iletişim araçlarında olduğu gibi ziyaretçilerin özellikle de iletişimcinin bilemeyeceği veya belirleyemediği maruz kalma süreleriyle ilgili istek ve eğilimlerini içermektedir (Londoño, 2009).

Irak elektronik gazetelerinin kurumlara dönüştürülmesi gerekli finansmana tabii olmaktadır. Bu gazeteler; sübjektif ve nesnel nedenlerden onlara yatırım yapmak için hala çekici değillerdir. Aynı nedenlerden dolayı reklamları çekilememiş ve bu nedenle etkileşimli gazetecilik yapmak istendiğinin de masraflarının karşılanamadığı görülmektedir.

3.5.2 Hızlı ve Güncel Haber Eksikliği

Araştırma sonuçları, Irak elektronik basınında çok dar sınırlar dışında somutlaşmadığını ve bu gazetelerin en son olay ve gelişmeleri ziyaretçilerine meydana gelir gelmez aktarmayı dikkate almadıklarını göstermektedir. Elektronik alan bu sitelerin ister kendi kaynaklarına ister haber ajansları ve uydu kanalları gibi diğer dış kaynaklara güvenerek an be an olaylara ayak uydurabilmesine olanak sağlarken; Irak haber sitelerinin neredeyse çoğu bu yönüne rağmen bu yönü ihmal etmektedir. Bu eksiklik; editöryal departmanların olaylar dünyasında olup bitenlere ilgisizliğini, sınırlı insani yetenekler veya maddi ve manevi formlarındaki motivasyon eksikliği nedeniyle takip edemediklerini ortaya koymaktadır (Najjar,2009).

Elektronik gazetelerin izleyicileri, medyanın geri kalanı gibi halkın yerel çevresine olan ilgi genişledikçe bu araçlara maruz kalmalarını artırsa da Irak arenasındaki siyasi

ve güvenlik olayları çok sayıda olmalarına rağmen yerini bulamamıştır. Bir süre sonraya kadar bu sitelerde uygun bir anında yansıma bu olayları önemsiz göstermektedir. Bunu diğer medya ve uydu kanalları aracılığıyla tanıyan halk için önemli bir husus olarak bilinmektedir (Coleman, 2007).

3.5.3 Multimedyanın Gerilemesi

Kitle iletişim araçlarının ses, görüntü ve metin gibi tüm özellikleri bilgisayarda buluşsa da elektronik gazeteciliğin kullanımları metinlerin içerik sağlamada kullanımıyla sınırlanmaktadır. Diğer medyaların ihmal edildiği ve çoğu zaman bu şekilde temsil edildiği görülmektedir. İncelenen siteler ve bu kullanımlar elektronik gazeteciliği bir ölçüde kâğıt gazeteciliğe benzetmektedir. Geniş kamuoyunun gazetecilik içeriklerine maruz kalmak istedikleri ortamı seçme özgürlüğünü kaybetmesine neden olmaktadır. Bunun gerektirdiği çaba başka araçlara dayanıyorsa azaltılabildiği ifade edilmektedir (Cochrane, 2006).

Çoklu ortam kullanımı; gerçekleri ve olayları somutlaştırma anlamlarını gösterme sürecinde iletişimcinin yeteneklerini genişletmektedir. Ses ve görüntü ile zenginleştirilmiş somutlaştırma süreçlerinin somutlaştırmanın yalnızca metinlerle sınırlı kalmasından daha gerçekçi olmasını sağlar. Gerçekçilik; izleyicinin bu gerçekleri bilmesi ve diğer medya kaynaklarına maruz kalmaktan vazgeçmesi için söylentileri elde etmek için haber kaynaklarına bağladığı güvenilirlik alanını arttırmaktadır. Kullanımlar ve söylentiler arasındaki ilişki büyük ölçüde izleyicinin sahip olduğu güvenilirlik düzeyi ile ilgilidir (Isakhan, 2008).

Metinlere verilen güven düzeyi; halkın iletişimciye olan güveninden bu güven ise gerçeklerin ve olayların görsel ve işitsel medya aracılığıyla iletilmesi durumunda iletişim araçlarından kaynaklanmaktadır. Böylece canlı görüntülerle aktarılan televizyon olaylarını tanıtmada halkın televizyona olan güveni kâğıt gazeteden daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Irak elektronik basınının multimedya kullanmamasının; kamuoyunun basına olan güvenini zayıflattığı, medyaya olan ilgisini azalttığı ve medya ile iletişim kurma konusundaki ilgi düzeyini olumsuz yönde etkilediği söylenmektedir (Amos, 2010).

3.5.4 Elektronik Basında Çalışanların Beceri Yetersizliği

Bilgisayar ve internetin sunduğu büyük esneklik iletişimcinin içeriğini farklı biçimlerde formüle etme, bu biçimleri site içindeki veya dışındaki konumlarına bakılmaksızın birbirine bağlama yeteneklerini artırmaktadır. Irak elektronik basınında bu esneklik ve yetenekler, sitelerin belirli bağlarla ilgili içerik sağlamak için birden fazla medyayı kullanmaması ve dolaşan bilgilerle ilgili diğer sitelere açıklığını dikkate almaması nedeniyle eksiklik görülmektedir. Birbirine bağlı metinler aracılığıyla kullandığınız medya formlarını birbirine bağlamak için çalışmadıkları anlaşılmaktadır (Al-Anani, 2017).

3.5.5 Elektronik Arşivin Zayıflığı

Arşiv hizmeti hem halka hem de ilgili kişiye fayda sağlamasına rağmen, elektronik gazete bölümlerinin çoğu bu hizmeti aktif hale getirememiştir. Irak'taki gazeteciliğin ilk anlarından itibaren medya çalışmasının temellerinden biri olması gereken arşiv, bu organların çalışmalarını, başarılarını belgelemek, aynı zamanda gerçekler ve ilgi çekici konular hakkında eski bilgi arayan halkı çekmek için yarar sağlamaktadır. Site arama yapmak için bir pencere kurmuş olsa da aramalar genellikle bir boşluğa veya ilgisiz konulara yol açmaktadır; bu nedenle sitede yapılabilen aramaları arşiv yerine saymak mümkün değildir (Al-Marashi, 2007).

Ziyaretçiler arşivin bir bölümünü görmek istemektedir. Özellikle akıllarında belirli konular olmadığında arşiv yetersiz kalmaktadır. Ayrıca haber ajansları işlevini üstlenen bazı haber siteleri, ziyaretçilerine abone olmadan sitelerinde arama yapma veya elektronik arşivini görüntüleme izni vermemektedir. Bu gereksinimler haber ajanslarının işinin doğasına uygun olsa da, bu durum ziyaretçilerden pek çok haber gizlenmektedir ve onları yalnızca haber manşetleri veya basit paragraflar sunmaktadır (Al-Marashi, 2007).

3.5.6 Popüler Olmama

Sitelerin çoğu, linkler sistemi üzerinden ziyaretçilere birçok seçenek sunmaya dayalı geleneksel şekilde haber vermekle yetinmektedir ve sitenin ziyaretçilerine ilgilendikleri konularla ilgili içerik aktarmamaktadır. Ziyaretçiler, haber sitelerinden kendilerine istedikleri zaman bilgisayarlarından erişebilmeleri için bir dizi haber vermelerini istemektedirler (El Issawi, 2016).

Irak elektronik basını bu yöneme göre çalışmamıştır ve bir elektronik baskı makinesini kaybetmiştir. Önemli yanlarından biri de, bu tür teşhiri kâğıt gazetelerde olduğu gibi kitlesel olarak nitelendirilen diğer teşhir türlerinden ayıran özelliklerden olan kişisel uyum konusunda ziyaretçilere yeterli esnekliği sağlamasıdır. Televizyon ve diğer kitle iletişim araçları ile elektronik basının güncel verileri ışığında, içerik ödeme yöntemine ulaşmanın zor, uzun bir zaman ve uygun nesnel koşullar gerektirdiği görülmektedir (Baylouny, 2009).

3.5.7 Ek Hizmetler

Elektronik gazetecilik birçok unsurdan oluşmaktadır. Yokluğunda o özellik işlevini kaybeder bunun aksine bazı özelliklerin işleyişi başka öz niteliklerin elementlerine bağlamaktadır. Hız, sohbet odaları, posta listeleri ve e-posta değişim sitelerine dayalı ek servisler element gruplarına dayanan interaktif özelliklerde olduğunu göstermektedir (Rodling, 2008).

Irak elektronik basınının ek hizmetlerden yoksun olduğu veya bir unsurla sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bir elementi kullanıp geri kalan elementleri ihmal ederler. Ziyaretçilere ek hizmetler sağlandığına karar vermeyi imkânsız kılmaktadır bu ek hizmetlerden yoksunluk sitelerin ziyaretçileri arasındaki iletişimi izlenemediği anlamına gelmektedir. Bu siteleri elektronik medyanın gerektirdiği çok fazla etkileşimden mahrum bırakmaktadır (Rodling, 2008).

Ek hizmetlerin sağlanması elektronik basının işlevleri arasında yer almasa da bu hizmetlere sahip olmamasının sonucu: ilgilenenleri, ölçülebilecek kitle türlerini,

eğilimlerini ve isteklerini belirlemekten mahrum etmektedir. En geniş kitleyi elde etmek gazete web sitelerinin sunduğu hizmetlerin türü ve düzeyi ile ilgili olduğu için olabildiği kadar iyi olmaz. Bu nedenle Irak basınının izleyicisinin azalması şartırcı görülmemelidir (Rodling, 2008).

3.6 Irak Elektronik Gazeteciliğinin Gerçeği ve Hırsı (Tutkusu)

Web siteleri o kadar çok ki yalnızca elektronik baskı endüstrisinde uzmanlaşmış bir ekibin gayretli bir çabası içeriklerin çoğunu yakalayabilir ve sorunlarını çözebilir. Bir web sitesini yönetecek birden fazla kişinin varlığı pazarın taşması ışığında uzun süre yaşayamayacağından, kâğıt muadili ile aynı fikirde olmamaktadır. Gerçeği iletme sorumluluğu soyut veya belirli ve genel bir yönelime sahip siyasi mesajların iletilmesiyle karıştırılmıştır (Muddiman vd. 2014).

Elektronik gazetecilik düzeyinde, yerel bir basılı gazetenin tam elektronik bir gazeteye dönüşümünü henüz görülmemiştir ve şu anda sadece ana basılı gazetede olanı yeniden paylaşan yerel gazeteler için web siteleri mevcuttur. Bunun sebebi Irak toplumunun doğası ve Genel olarak basılı gazeteye diğer herhangi bir yayın aracından daha fazla güven verme eğilimi göstermektedir. Hüküm süren gelenek gazete sayfalarında yayınlanan fikirleri, vizyonları ve haberleri bilinçsizce resmi gazetelerde yayınlanan makamlarca verilen kararlar ve talimatlar ile eşitlemektedir.

Bu belirli zaman diliminde öngörülen şey, elektronik gazeteciliğini geliştirmek için geleneksel gazetecilik çalışmalarının yöntemlerini simüle etmesi gerektiğidir. Profesyonellik çok önemli bir etken olarak görülmektedir. Elektronik gazetecilik mesleğinde geleneksel basın kuruluşlarından gelenler dâhil olmak üzere gazetecilik geçmişi olmayan önemli sayıda çalışan bulunmaktadır.

Elektronik gazetecilik çalışmalarını iyileştirmek için atılması gereken adımları özetleyecek bazı noktalar şöyle ifade edilmektedir:

- Elektronik basında işçiye yasal bir ortamın sağlanması gerekliliği ve bu genç yaştaki işçilerin endişe ve mağduriyetlerini ele alan bir birlik kurulması başta gelen

mekanizmalar aracılığıyla temsil edilmektedir. Irak Gazeteciler Sendikası'nda elektronik gazetecilik için bir bölüm oluşturulması ve bu bölümde çalışan gazeteciyi savunmayı kendisine görev edinmesi gerekmektedir (Abedalla vd., 2014).

- Gazeteciler Sendikası'nın Irak'taki çalışmaları hakkında birçok çekincenin bulunmasına, yazılı basında işçilere bile yeterince ilgi gösterilmemesine ve açılış alanları açısından keyfi formlar benimsenmektedir. Kâğıt basında çalışan meslektaşları olarak alan üyeliğinin, derecenin kabulü ve ev sahibine yakın olanlar veya karar verilenler hariç olmak üzere idari bir göreve aday olma hakkı geçmişte ve günümüzde kontrolde olan siyasi otoritelerin elinde bulunmaktadır (Abedalla vd., 2014).
- Elektronik habercilik için uluslararası mesleki standartların benimsenmesi gerekliliği ve bu standartlar arasında haberin yeniliği veya günün her saatinde güncellenmesi; ziyaretçinin elektronik gazete ile internet üzerinden etkileşiminin kolaylığı ve habercilik derecesinin hesaplanması yer almaktadır. Geometrik üzerinde gerileme, kararlılık veya ilerleme açısından elektronik düzeyi yöneten diğer metriklerle ilgili gerekli hizmetlerin var olduğu görülmektedir.
- Tasarımın kalitesine ve gerekirse zaman zaman yenilenmesine büyük özen gösterilmesi, entelektüel ve bilimsel içeriklerin sağlamlığı, gazetecilik dünyasında kabul görmüş metodolojinin kullanılması ve aşağıdakiler gibi iyi bilinen gazetecilik şablonlarına güvenilmesinde etkin rol oynamaktadır. Haber, araştırma, analiz ve fikir yazıları ile kendi varlığından yoksun olan metin, ses ve görüntü teknolojilerini toplu olarak değerlendirerek kâğıt versiyonunda an be an olaya ayak uyduran yeni haberler oluşturmaktadır.
- Bu birlikteki işçilerin, alıcıların izleyicilerinden saygı ve takdir kazanmalarını sağlayan ve onları amatörler birlikleri kategorisine sokan suçlamalardan uzaklaştıran seçkin bir basın üretmek için kendilerini tamamen çalışmalarını tamamlamaya adanmış oldukları gerekmektedir.

- Elektronik ortamın sağladığı özgürlük alanından özellikle normal gazete kâğıdına çıkması bir tabu olan siyasi ve sosyal meselelerle uğraşırken ve bu özgürlüğü denge özelliği taşıyan cesur tezler basacak sorumlulukla birleştirirken tam olarak yararlanmak tarafsızlık diğer görüşün kabulü ve davalardan uzak olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Bu özgünlüğün her iki alana yansıma, oluşa bilecek hür medya anlayışının temelini hazırlamaktadır.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

4.1 Araştırmanın Amacı

Elektronik medya, haber ve bilgileri anında ve doğrudan yayınlamayı kolaylaştıran çok önemli modern araçlardan birisidir. Buna ek olarak, haberleri gizlemeyi de oldukça zorlaştırmıştır. Bunun nedeni, tüm insanların bilgi teknolojilerini kullanarak elektronik haberlere ve raporlara erişebilmesidir. Elektronik medya insanlara yeni potansiyeller sağlamaktadır. Geleneksel gazeteler, yayımlanmadan önce denetime tabi tutulabilir. Ancak bu tür bir denetimin elektronik gazeteler üzerinde uygulanması oldukça güçtür. Bu çalışmada elektronik gazeteciliği takip etme düzeyi ve elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolünü ortaya koymaktır.

4.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

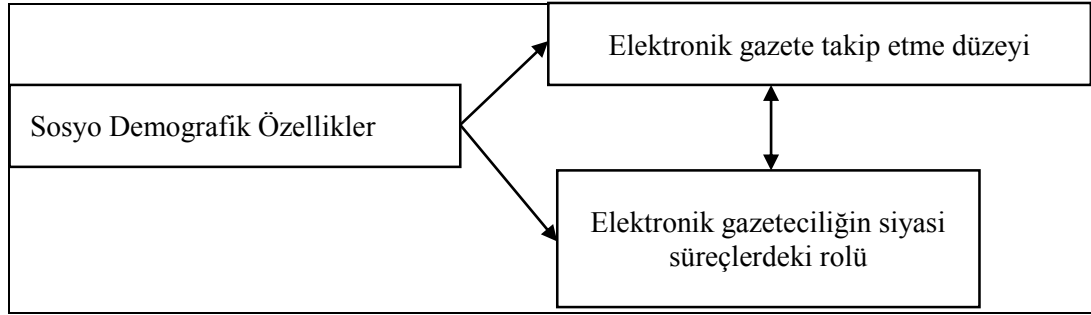
Araştırmanın evrenini elektronik gazeteciliği haftada en az bir kez kullananlar oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise internet üzerinden ulaşılan kişilerden anketi doldurmayı kabul eden 255 kişi oluşturmaktadır.

4.3 Veri Toplama Araçları

Araştırma konusu ile ilgili yapılan literatürdeki çalışmalar incelendiğinde sınırlı sayıda yayında veri toplama aracının bulunduğu anlaşılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek Ali (2020) tarafından geliştirilmiş ve Ürdün'deki üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçek için yapılan güvenilirlik testinde Cronbach Alfa değeri 0,805 bulunmuştur. Kullanılan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyo-demografik özellikler, ikinci bölümde elektronik gazete takip etme düzeyi ve elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolünü ölçen sorulara yer verilmiştir.

4.4 Araştırma Modeli

Araştırma modeli şekil olarak aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4.1 Araştırma modeli.

4.5 Araştırma Hipotezleri

Belirlenen araştırma modeli ve oluşturulan anket kapsamında hipotezler oluşturulmuştur. Sosyo-demografik özellikler ile ilgili tüm boyutlar incelenmiş ve şu hipotezler test edilmiştir:

H_{1A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{1B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{2A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{2B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{3A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{3B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{4A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile Eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır,

H_{4B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile Eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır,

H₅: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü arasında anlamlı bir fark vardır.

4.6 Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmada katılımcılara linkler gönderilmiş ve anketi doldurmaları istenmiştir. Ulaşılan ve anketi dolduran kişiler evreni tam olarak yansıtmayabilir. Ayrıca çalışmada elde edilen bulguların yorumları araştırmacının ve katılımcıların görüşlerini de yansıtmaya ihtimali olduğu için evrenin tümünün görüşlerini yansıtmayabilir.

4.7 Verilerin analiz yöntemi

Verilerin analizinde SPSS 23 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normallik analizleri yapılmış ve ölçek ile bazı değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi incelenmiştir.

4.8 Bulgular

4.8.1 Sosyo-demografik Özellikler

Ankete toplam 255 kişi katılmıştır. Katılımcıların 136'sı kadın ve 119'u ise erkektir. Tablo 1'de yüzde dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 4.1 Katılımcıların cinsiyet dağılımı.

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	136	53,3
Erkek	119	46,7
Toplam	255	100,0

Katılımcıların %33,7'si 30-39 yaş aralığında ve %38,8'i 40-49 yaş aralığında bulunmaktadır. En büyük grubu bu iki aralıktaki katılımcılar oluşturmaktadır. 20-29

yaş aralığındakiler %11,4 ve 50 ve üstündeki katılımcılar ise %16,1'lik bir kesimi oluşturmaktadır. Tablo 2'de frekans tablosu verilmiştir.

Tablo 4.2 Katılımcıların yaş dağılımı.

Yaş	Sayı	Yüzde
40-49	99	38,8
30-39	86	33,7
50 ve üstü	41	16,1
20-29	29	11,4
Toplam	255	100,0

Katılımcıların yaklaşık 2/3'ü evlilerden (%69,4) oluşmaktadır. Bekarlar ise örneklemin yaklaşık 1/4'ünü (%25,1) oluşturmaktadır. Diğer grubunda ise yani boşanmış veya eşleri vefat etmiş katılımcıların oranı ise %5,5'tir. Yüzde değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 4.3 Katılımcıların medeni durumu.

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	177	69,4
Bekar	64	25,1
Diğer	14	5,5
Toplam	255	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde oldukça yüksek olduğu görülmektedir. En büyük grubu %53,3 ile lisans mezunları oluşturmaktadır. İkinci sırada ise %38,4 ile yüksek lisans mezunları gelmektedir. En küçük grubu ise %0,4 ile ön lisans mezunları oluşturmaktadır. Frekans tablosu Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.4 Katılımcıların eğitim düzeyleri.

Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde
Lisans	136	53,3
Yüksek lisans	98	38,4
Doktora	16	6,3
Lise	4	1,6
Ön lisans	1	0,4
Toplam	255	100,0

4.8.2 Ölçek Güvenilirlik Analizi

Çalışmada 255 ankete ulaşılmıştır. Veriler üzerinde yapılan kontroller herhangi bir yanlış veya eksik veri olmadığı görülerek analize geçilmiştir. Elde edilen verilerin öncelikle normallik testi yapılmıştır. Yapılan testin sonuçları Tablo 38 ve 39’da verilmiştir.

Tablo 4.5 Kullanılan ölçeklerin normallik testi 1.

	Çarpıklık	Basıklık
Elektronik gazete takip düzeyi	-,995	1,654
Elektronik gazetenin rolü	-,986	1,926

Tablo 5’te gösterildiği gibi Elektronik gazete takip düzeyi ve Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği için Çarpıklık değerleri (-,995 ve -,986) ve Basıklık değerleri (1,654 ve 1,926) çıkmıştır. Buna göre George & Mallery, (2010) tarafından önerilen +2.5-2.5 aralığında oldukları görülmüştür. Dolayısıyla verilerin normal dağılımı sağladığı anlaşılmıştır.

Tablo 4.6 Kullanılan ölçeklerin normallik testi 2.

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Elektronik gazete takip düzeyi	,121	255	,000	,933	255	,000
Elektronik gazetenin rolü	,138	255	,000	,935	255	,000

Normallik dağılımını gösteren bir diğer testte Shapiro-Wilk p değerinin iki ölçek için de ,000 olduğu görülmektedir. $p < 0,05$ olması nedeniyle yine normallik şartının sağlandığı anlaşılmıştır.

Sonrasında elektronik gazete takip düzeyi ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Cronbach Alfa değeri ,871 çıkmıştır, dolayısıyla ölçeğin güvenilirlik düzeyi yüksektir.

Tablo 4.7 Elektronik gazete takip düzeyi ölçeği güvenilirlik analizi.

Cronbach's Alpha	Standardize Cronbach's Alpha	Soru sayısı
,871	,871	7

Daha sonra ifadeler arasındaki korelasyona bakılmıştır.

Tablo 4.8 Elektronik gazete takip düzeyi ölçeği ifadeler arasındaki korelasyon matris tablosu.

	1.Soru	2.Soru	3.Soru	4.Soru	5.Soru	6.Soru	7.Soru
1.Soru	1,000						
2.Soru	,722	1,000					
3.Soru	,587	,522	1,000				
4.Soru	,461	,452	,480	1,000			
5.Soru	,430	,431	,415	,580	1,000		
6.Soru	,384	,425	,415	,558	,691	1,000	
7.Soru	,550	,565	,445	,354	,391	,447	1,000

İfadeler arasındaki korelasyona bakıldığında ise yüksek bir değer bulunmadığı görülmüş ve analize devam edilmiştir.

Sonrasında Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Cronbach Alfa değeri ,864 çıkmıştır, dolayısıyla ölçeğin güvenilirlik düzeyi yüksektir.

Tablo 4.9 Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği güvenilirlik analizi.

Cronbach's Alpha	Standardize Cronbach's Alpha	Soru sayısı
,864	,64	7

Daha sonra ifadeler arasındaki korelasyona bakılmıştır.

Tablo 4.10 Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği ifadeler arasındaki korelasyon matris tablosu.

	1.Soru	2.Soru	3.Soru	4.Soru	5.Soru	6.Soru	7.Soru
1.Soru	1,000						
2.Soru	,692	1,000					
3.Soru	,636	,543	1,000				
4.Soru	,419	,416	,368	1,000			
5.Soru	,403	,387	,396	,524	1,000		
6.Soru	,353	,368	,365	,488	,569	1,000	
7.Soru	,600	,591	,561	,468	,439	,419	1,000

İfadeler arasındaki korelasyona bakıldığında ise yüksek bir değer bulunmadığı görülmüş ve analize devam edilmiştir.

4.8.3 Bağımsız Örneklem Testi

Cinsiyet değişkeni iki seçenekten oluştuğu için anlamlı farklılığı ölçmek için bağımsız T testi (independent sample t-test) yapılmıştır. Öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için Normallik testi yapılmıştır. Normallik testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.11 Cinsiyet değişkeni normallik testi sonuçları.

	Cinsiyet	Sayı	Shapiro-Wilk	Çarpıklık	Basıklık
Elektronik gazete takip düzeyi	Kadın	136	,000	-,892	1,043
	Erkek	119	,000	-1,110	2,789
Elektronik gazetenin rolü	Kadın	136	,000	-1,254	2,598
	Erkek	119	,001	-,616	,961

Yapılan normallik testinde Shapiro-Wilk değerleri yukarıda verilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise tüm değişkenlerin -2,5 ve +2,5 aralığında olduğu görülmüştür. Bu aralıkta olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir (George ve Mallery, 2010).

Tablo 4.12 Cinsiyet değişkeni bağımsız T testi sonuçları.

	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Levene's	t	df	p
Elektronik gazete takip düzeyi	Kadın	136	2,9233	,155	-1,764	253	,079
	Erkek	119	3,0576				
Elektronik gazetenin rolü	Kadın	136	4,0462	,866	-,273	253	,785
	Erkek	119	4,0660				

Analiz sonucunda, elektronik gazete takip düzeyi için erkeklerde kadınlardan biraz daha fazla çıkmıştır. Fakat, kadın (Ort=2,92, SS=0,64) ve erkek (Ort=3,06, SS=0,57) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(253) = -1,764$, $p = ,079$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Dolayısıyla,

H_{1A} : Elektronik gazete takip etme düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezi reddedilmiştir.

Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçęinden elde edilen sonuçlara göre erkeklerde kadınlardan çok az fazla çıkmıştır. Fakat, kadın (Ort=4,05, SS=0,60) ve erkek (Ort=4,07, SS=0,56) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(253) = -,273$, $p = ,785$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Dolayısıyla,

H_{1B} : Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezi reddedilmiştir.

4.8.4 Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi

Cinsiyet dışındaki diğer demografik değişkenler ile kullanılan ölçek arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır.

Yaş değişkeninin ortalamalarına ait veriler aşağıda verilmiştir. Elektronik gazete takip düzeyi en yüksek 20-29 yaş grubunda çıkmıştır. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenler yine 20-29 yaş grubu çıkmıştır.

Tablo 4.13 Yaş değişkeni gruplarına ait ortalama tablosu.

		Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Elektronik gazete takip düzeyi	20-29	29	3,0690	,69737
	30-39	86	2,9336	,51842
	40-49	99	3,0159	,59879
	50 ve üstü	41	2,9652	,74284
	Toplam	255	2,9860	,60904
Elektronik gazetenin rolü	20-29	29	4,1812	,37800
	30-39	86	4,0282	,64479
	40-49	99	4,0707	,49587
	50 ve üstü	41	3,9064	,80476
	Toplam	255	4,0555	,57734

Yaş değişkeni için yapılan normallik testinde dağılımın normal olduğu görülmüş ve tek yönlü varyans analizine geçilmiş, öncelikle testin ön kabullerinden olan varyansların homojenliğine bakılmıştır.

Tablo 4.14 Yaş değişkeni için varyansların homojenliği ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları.

	Varyansların Homojenliği		ANOVA	
	Levene Değeri	p	F	p
Elektronik gazete takip düzeyi	1,747	,158	,484	,693
Elektronik gazetenin rolü	5,592	,001	1,385	,248

Varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizine geçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü ile yaş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Buna göre,

H_{2A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{2B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır hipotezleri reddedilir.

Medeni durum değişkenininin bağımsız değişken, elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin rolünün bağımlı değişken olduğu ortalama değerleri aşağıda verilmiştir. Elektronik gazete takip düzeyi en yüksek diğer gruba çıkmıştır. İkinci sırada ise evli olanlar gelmektedir. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenler ise evli olanlardır. İkinci sırada ise diğer gruba gelmektedir.

Tablo 4.15 Medeni durum değişkeni gruplarına ait ortalama tablosu.

		Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Elektronik gazete takip düzeyi	Evli	177	3,0186	,56305
	Bekar	64	2,8728	,71818
	Diğer	14	3,0918	,60507
	Toplam	255	2,9860	,60904
Elektronik gazetenin rolü	Evli	177	4,0638	,55951
	Bekar	64	4,0335	,65774
	Diğer	14	4,0510	,41784
	Toplam	255	4,0555	,57734

Medeni durum değişkeni için yapılan normallik testinde dağılımın normal olduğu görülmüş ve tek yönlü varyans analizine geçilmiştir. Öncelikle testin ön kabullerinden olan varyansların homojenliğine bakılmıştır.

Tablo 4.16 Medeni durum için varyansların homojenliği ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları

	Varyansların Homojenliği		ANOVA	
	Levene Değeri	p	F	p
Elektronik gazete takip düzeyi	2,796	,063	1,578	,208
Elektronik gazetenin rolü	1,834	,162	,065	,937

Varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizine geçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü yaş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Buna göre,

H_{3A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{3B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezleri reddedilir.

Eğitim düzeyi değişkenininin bağımsız değişken, elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin rolünün bağımlı değişken olduğu ortalama değerleri aşağıda verilmiştir. Elektronik gazete takip düzeyi en yüksek olanlar ön lisans ve lise mezunu çıkmıştır. Fakat bu gruptaki katılımcı sayısı çok düşük olduğu için bir çıkarım yapmaya izin vermemektedir. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenlerde en yüksek ortalama lisans mezunlarına aittir. İkinci sırada ise doktora mezunları gelmektedir.

Tablo 4.17 Eğitim düzeyi değişkeni gruplarına ait ortalama tablosu.

		Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Elektronik gazete takip düzeyi	Ön lisans	1	3,5714	
	Lisans	136	2,9748	,60506
	Yüksek lisans	98	2,9679	,59648
	Doktora	16	3,0268	,74727
	Lise	4	3,5000	,37796
	Toplam	255	2,9860	,60904
	Elektronik gazetenin rolü	Ön lisans	1	3,2857
Lisans		136	4,0914	,60775
Yüksek lisans		98	4,0248	,54428
Doktora		16	4,0625	,52156
Lise		4	3,7500	,50000
Toplam		255	4,0555	,57734

Eğitim düzeyi değişkeni için yapılan normallik testinde dağılımın normal olduğu görülmüş ve tek yönlü varyans analizine geçilmiştir. Öncelikle testin ön kabullerinden olan varyansların homojenliğine bakılmıştır.

Tablo 4.18 Eğitim düzeyi için varyansların homojenliği ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları

	Varyansların Homojenliği		ANOVA	
	Levene Değeri	p	F	p
Elektronik gazete takip düzeyi	,460	,710	,994	,411
Elektronik gazetenin rolü	,138	,937	,925	,450

Varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizine geçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü eğitim düzeyi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Buna göre,

H_{4A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile Eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır,

H_{4B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile Eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezleri reddedilir.

4.8.5 Basit Doğrusal Regresyon ve Korelasyon Analizi

Araştırmada kullanılan Elektronik gazete takip etme ölçeği ve Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeği arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı varsa hangi yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymak için öncelikle korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.19 Korelasyon analizi sonuçları

		Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü
Elektronik gazete takip düzeyi	Pearson Korelasyon Katsayısı	,393**
	Sig. (2-tailed)	,000
	Sayı	255

Yapılan analiz sonucunda Elektronik gazete takip etme düzeyi ve Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Pearson korelasyon değeri anlamlı çıkmıştır ($p=,000 < 0,05$). Pearson korelasyon katsayısı ise ,393 çıkmıştır. 0,30 ve 0,70 arasındaki değerler orta düzeyde ilişki olarak kabul edilmektedir (Köklü vd., 2006). İlişkinin yönünü anlamak için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Elektronik gazete takip etme bağımsız değişken ve Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ise bağımlı değişken olarak alınmıştır. Elde edilen veriler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 4.20 Basit doğrusal regresyon model özeti

R	R²	Uyarlanmış R²	Tahminin Standart Sapması
,393 ^a	,155	,151	,40094

R değeri 1'e ne kadar yakınsa modelin açıklayıcılığı o kadar yüksektir. Burada R değeri 0,4'ün altında çıkmıştır, dolayısıyla açıklayıcılığı çok yüksek değildir. R² değeri ise bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki açıklayıcılığını vermektedir. Buna göre bağımsız değişken olan Elektronik gazete takip etme düzeyindeki bir birimlik değişim bağımlı değişken olan Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü düzeyinde %15,5'lik bir artışa neden olmaktadır.

Tablo 4.21 Basit doğrusal regresyon model sonuçları

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize katsayılar	t	Sig.
	B	Standart S.	Beta		
(Sabit terim)	1,482	,126		11,773	,000
Egazetetakip	,281	,041	,393	6,808	,000

Model sonuçlarına göre sabit terim ve regresyon katsayısı anlamlı çıkmıştır. Buna göre basit doğrusal denklem şu şekilde oluşur: $y=1,482+0,281x$

Aralarında az da olsa bir ilişki olduğu yorumu yapılabilir. Elektronik gazete takip düzeyi arttıkça elektronik gazetelerin siyasi süreçler üzerindeki rolünün yüksek olduğu düşünülmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada elektronik gazeteciliği takip etme düzeyi ve elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü incelenmiştir. Bu kapsamda elektronik gazeteciliği haftada en az bir kez kullanan 255 kişiden anket tekniği kullanılarak veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Verilerin normallik analizleri yapılmış ve ölçek ile bazı değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonrasında ulaşılan bulgulara göre; elektronik gazete takip düzeyi için erkeklerde kadınlardan biraz daha fazla çıkmıştır. Fakat, kadın (Ort=2,92, SS=0,64) ve erkek (Ort=3,06, SS=0,57) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(253) = -1,764$, $p = ,079$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Dolayısıyla, H_{1A} : Elektronik gazete takip etme düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezi reddedilmiştir (Tablo 12). Ayrıca elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre erkeklerde kadınlardan çok az fazla çıkmıştır. Fakat, kadın (Ort=4,05, SS=0,60) ve erkek (Ort=4,07, SS=0,56) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(253) = -,273$, $p = ,785$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Dolayısıyla, H_{1B} : Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezi reddedilmiştir. Literatür incelendiğinde Kozan (2018) ve Öçal (2017) tarafından yapılan çalışmaların bulguları da benzer şekilde cinsiyet değişkeni ile Elektronik gazete takip etme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak Özerbaş ve Kuralbayeva (2018), Hamutoğlu vd. (2017) ve Yeşildal (2018) tarafından yapılan çalışmalarının bulguları farklı şekilde cinsiyet değişkeni ile Elektronik gazete takip etme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan durum erkek katılımcıların elektronik gazete takip etme düzeyi kadın katılımcılardan anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir (Tablo 12).

Bu araştırmada cinsiyet dışındaki diğer demografik değişkenler ile kullanılan ölçek arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi en yüksek 20-29 yaş

grubunda çıkmıştır. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenler yine 20-29 yaş grubu çıkmıştır. Elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü ile yaş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (Tablo 14). Buna göre, H_{2A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır. H_{2B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır hipotezleri reddedilir. Literatüre bakıldığında benzer şekilde Acar (2015) ve Öçal (2017) tarafından yapılan çalışmaların bulgularında elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ulaşılan bulgulara göre, medeni durum değişkeni açısından değerlendirildiğinde; elektronik gazete takip düzeyi en yüksek diğer grubu çıkmıştır. İkinci sırada ise evli olanlar gelmektedir. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenler ise evli olanlardır. İkinci sırada ise diğer grubu gelmektedir. Yapılan analiz sonucunda elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (Tablo 15). Buna göre, H_{3A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır. H_{3B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezleri reddedilir. Benzer bulgular literatür değerlendirildiğinde Yeşildal (2018) ve Acar (2015) tarafından yapılan çalışmalarda da bulgulanmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, eğitim düzeyi değişkeni açısından değerlendirildiğinde; elektronik gazete takip düzeyi en yüksek olanlar ön lisans ve lise mezunu çıkmıştır. Fakat bu gruplardaki katılımcı sayısı çok düşük olduğu için bir çıkarım yapmaya izin vermemektedir. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenlerde en yüksek ortalama lisans mezunlarına aittir. İkinci sırada ise doktora mezunları gelmektedir. Yapılan analiz sonucunda elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü eğitim düzeyi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (Tablo 17). Buna göre, H_{4A}: Elektronik gazete takip etme düzeyi ile Eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, H_{4B}: Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ile Eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır, hipotezleri reddedilir. Ancak literatür incelendiğinde bu durum tersine eğitim durumu değişkeni ile Elektronik gazete takip etme düzeyi arasında anlamlı farklılıklar vardır. Hamutoğlu vd. (2017), Kozan (2018) ve Özerbaş ve Kuralveya

(2018) tarafından yapılan çalışmaların bulgularına göre eğitim durumu değişkeni ile Elektronik gazete takip etme düzeyi arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe Elektronik gazete takip etme düzeyi artmaktadır.

Bu araştırmada yapılan analizler sonucunda Elektronik gazete takip etme düzeyi ve Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır ($p=,000<0,05$). Buna göre bağımsız değişken olan Elektronik gazete takip etme düzeyindeki bir birimlik değişim bağımlı değişken olan Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü düzeyinde %15,5'lik bir artışa neden olmaktadır. Elektronik gazete takip düzeyi arttıkça elektronik gazetelerin siyasi süreçler üzerindeki rolünün yüksek olduğu düşünülmektedir. Sonuçlar, elektronik gazeteciliğin etkisinin genişlediğini bildiren Owen (2020) tarafından yapılan çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Abed Al-Razeq (2013) tarafından yapılan çalışmada elektronik medya kullanımının toplumun siyasi olarak şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Dashti (2009), elektronik gazeteciliğin yazılı basından farklı bir yön izlediği, hükümetlerin baskısından daha az korku duyarak fikirlerin dijital ortamda yazılması, tartışılması ve paylaşmasında daha özgür bir tavır ortaya koyduğunu tespit etmiştir. Owen (2020) elektronik gazeteciliğin siyasetteki rolünü incelediği çalışmasında dijital medyanın hem genişlediğini hem de demokratik bir toplumda basının geleneksel rollerinin değişmesine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle siyasi bilgilerin en ilgisiz vatandaşlara bile ulaşma potansiyelinin bu şekilde sağlandığını savunmaktadır. Al-Raji (2019), Ürdün'de elektronik gazeteciliğe yasal olarak verilen özgürlüğünün boyutunu incelediği çalışmasında verilen özgürlüğün kapsamını etkileyen faktörlere ışık tutmayı amaçlamıştır. Ürdün'de online çalışan gazetecilerin yaşamış oldukları engelleri daha çok güvenlikle ilgili faktörler ve bürokratik engellemeler şeklinde kategorize etmektedir. Nielsen vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada günümüzün değişen dünyasında elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlere etkisini incelemişlerdir. Çoğu insanın giderek daha fazla habere erişebildiği medya ortamı ve büyük ölçüde dijital medya ve büyük şirketlerin ürün ve hizmetleri tarafından sağlanan birçok konu hakkında bilginin sunulduğu dijital medya uygulamaları popülaritesini her geçen gün artırmaktadır. Araştırma bulgularına göre giderek artan dijital, mobil ve sosyal medya ortamının yoğun rekabet koşullarında yenilikçi uygulamalara kapı açtığı sonucuna ulaşmışlardır. Dashti (2009) tarafından

yapılan çalışmada ise elektronik gazeteciliğin siyasi anlaşmazlıklarda oynadığı rolü belirlemek Kuveytli kişisel yazarların sitelerine, web günlüklerine ve forumlarına yönelik içerik analizi yapılmıştır. Sonuçlar gösteriyor ki, elektronik gazeteciliğin dili; yazma, tartışma, ve hükümet baskılarından daha az korkarak fikirleri online paylaşmak suretiyle geleneksel medyadan farklı bir yön almaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Elektronik medya, haber ve bilgileri anında ve doğrudan yayınlamayı kolaylaştıran çok önemli modern araçlardan birisidir. Buna ek olarak, haberleri gizlemeyi de oldukça zorlaştırmıştır. Bunun nedeni, tüm insanların bilgi teknolojilerini kullanarak elektronik haberlere ve raporlara erişebilmesidir. Elektronik medya insanlara yeni potansiyeller sağlamaktadır. Geleneksel gazeteler, yayımlanmadan önce denetime tabi tutulabilir. Ancak bu tür bir denetimin elektronik gazeteler üzerinde uygulanması oldukça güçtür. Bu çalışmada elektronik gazeteciliği takip etme düzeyi ve elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolünü ortaya koymaktır. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiş ve belirli bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular değerlendirildiğinde;

- Araştırmanın anketi Bağdat üniversitesinde uygulandı.
- Araştırmaya toplam 255 kişi katılmıştır. Katılımcıların 136'sı kadın ve 119'u ise erkektir.
- Katılımcıların %33,7'si 30-39 yaş aralığında ve %38,8'i 40-49 yaş aralığında bulunmaktadır. En büyük grubu bu iki aralıktaki katılımcılar oluşturmaktadır. 20-29 yaş aralığındakiler %11,4 ve 50 ve üstündeki katılımcılar ise %16,1'lik bir kesimi oluşturmaktadır.
- Katılımcıların yaklaşık 2/3'ü evlilerden (%69,4) oluşmaktadır. Bekarlar ise örneklemin yaklaşık 1/4'ünü (%25,1) oluşturmaktadır. Diğer grubunda ise yani boşanmış veya eşleri vefat etmiş katılımcıların oranı ise %5,5'tir.
- Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde oldukça yüksek olduğu görülmektedir. En büyük grubu %53,3 ile lisans mezunları oluşturmaktadır. İkinci sırada ise %38,4 ile yüksek lisans mezunları gelmektedir. En küçük grubu ise %0,4 ile ön lisans mezunları oluşturmaktadır.
- Analiz sonucunda, elektronik gazete takip düzeyi için erkeklerde kadınlardan biraz daha fazla çıkmıştır. Fakat, kadın (Ort=2,92, SS=0,64) ve erkek (Ort=3,06,

SS=0,57) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(253) = -1,764$, $p = ,079$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

- Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre erkeklerde kadınlardan çok az fazla çıkmıştır. Fakat, kadın (Ort=4,05, SS=0,60) ve erkek (Ort=4,07, SS=0,56) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(253) = -,273$, $p = ,785$). Bu sonuçlara göre, erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların elektronik gazete takip düzeyi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.
- Yaş değişkeninin ortalamalarına ait veriler aşağıda verilmiştir. Elektronik gazete takip düzeyi en yüksek 20-29 yaş grubunda çıkmıştır. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenler yine 20-29 yaş grubu çıkmıştır.
- Yapılan analiz sonucunda Elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü ile yaş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.
- Medeni durum değişkeninin bağımsız değişken, elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin rolünün bağımlı değişken olduğu ve Elektronik gazete takip düzeyi en yüksek diğer grubu çıkmıştır. İkinci sırada ise evli olanlar gelmektedir. Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenler ise evli olanlardır. İkinci sırada ise diğer grubu gelmektedir.
- Yapılan analiz sonucunda elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerindeki rolü yaş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.
- Eğitim düzeyi değişkeninin bağımsız değişken, elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin rolünün bağımlı değişken olduğu ve Elektronik gazete takip düzeyi en yüksek olanlar ön lisans ve lise mezunu çıkmıştır. Fakat bu gruptaki katılımcı sayısı çok düşük olduğu için bir çıkarım yapmaya izin vermemektedir.

Elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolünün yüksek olduğunu düşünenlerde en yüksek ortalama lisans mezunlarına aittir. İkinci sırada ise doktora mezunları gelmektedir.

- Yapılan analiz sonucunda elektronik gazete takip düzeyi ve elektronik gazetenin siyasi süreçlerdeki rolü eğitim düzeyi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.
- Yapılan analiz sonucunda Elektronik gazete takip etme düzeyi ve Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.
- Bağımsız değişken olan Elektronik gazete takip etme düzeyindeki bir birimlik değişim bağımlı değişken olan Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü düzeyinde %15,5'lik bir artışa neden olmaktadır.
- Elektronik gazete takip düzeyi arttıkça elektronik gazetelerin siyasi süreçler üzerindeki rolünün yüksek olduğu düşünülmektedir.

Bu sonuçlar açısından öneriler ise;

- Elektronik haber sitelerine ve bloglara katılımının artırılmasını sağlamak.
- Elektronik gazetecilik açısından siyasi farkındalığının teşvik edilmesini sağlamak.
- Bu konuda siyasi farkındalığın artırılması sağlanmalıdır.
- Araştırmacılar açısından daha farklı örneklem gruplarına yönelik ve farklı zaman aralıkları bağlamında akademik çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdalali, G. (2014). Political Electronic Journalism: Origins, Challenges and Applications. *Communication and Society*, 26, 99-107.
- Abed Al-Razaq, R. (2013). *The role of social media sites in forming the political consciousness “case study on the popular movement in Iraq during the period of 1-3-2013 to 1-6-2013 in applicant on students in the University of Mosul, Anbar and Tikrit”* . [Published Master Thesis]. Petra University.
- Abedalla, R. W., Escobar, L. S., & Al-Quraishi, D. A. (2014). Accessing information technology-social media in Iraq. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 4(9).
- Abunimah, A. & Masri, R. (2003). Medyanın Ölümcül Irak Yorumu. Anthony Arnove (Ed.). *Amerika'nın Irak Savaşı*. (s.s.55-79). (Çev. Taylan Doğan). İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Acar, Ç. (2015). *Anne ve babaların ilkokul ortaokul ve lise öğrencisi çocukları ile kendilerinin dijital okuryazarlıklarına ilişkin görüşleri*. [Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi.
- Al-Anani, K. (2017). Freedom contexts and problems: Analysis for the theses made by Abdullah Al-Arawi. *The intellectual conference for creativity*. 11 October, 2017
- Al-Deen, H. N. (2005). Changes and challenges of the Iraqi media. *Global Media Journal*, 4(6).
- Alhadidi, A. Y., & Almuhammadi, B., A. (2020). The role of electronic journalism on company image: social media as a moderating variable: a case study at the applied science private university at basra. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(4), 410-417.
- Ali, R., A. (2020). The role of the electronic journalism in the political reform processes, *Journal of Education and Practice* 11(5), 148-154
- Allan, S., & Thorsen, E. (2009). *Citizen journalism: Global perspectives* . Peter Lang.
- Al-Marashi, I. (2007), The dynamics of Iraq’s media: ethno-sectarian violence, political islam, public advocacy, and globalisation. *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal*, 25(95), 96–140.

- Al-Marashi, I., & Keskin, A. (2008). Reconciliation dilemmas in post-Ba'athist Iraq: Truth commissions, media and ethno-sectarian conflicts. *Mediterranean Politics*, 13(2), 243-259.
- Al-Mashaqbah, A. (2011). Political reform: Meaning and concept. *An article published in Aldostoor Newspaper on Sunday*, 21(43).
- Al-Raji, M. (2019). The freedom of electronic journalism in Jordan and the indicators of friendly environment and the constraints of freedom. *Media studies. Al-Jazeera Center for Studies*, 32(12), 233-249.
- Al-Rawi, A. K. (2012). *Media practice in Iraq*. Palgrave Macmillan.
- Al-Rawi, A., & Gunter, B. (2013). News in Iraq. *Journal of News media in the Arab world: A study of*, 10(1), 41-64.
- Alwardi, G. (2012). *Why electronic journalism gets no respect. Fortune - public relations*. Routledge
- Amos, D. (2010). Confusion, contradiction and irony: The Iraqi media in 2010. Joan shorenstein center on the press, *Politics and Public Policy Discussion Paper Series*, 10(2) 33-45.
- Badawi, J., & Melihi, M. (2014). From Electronic Journalism to Strategic Journalism in Iraq - The Emergence of a Transboundary Field of Knowledge. *Nordicom Review*, 45(4), 133-158.
- Bahiya, A. (2019). Surviving the sectarian divide: Investigative journalism in the quagmire of Iraq. In S. Price (Ed.) *Journalism, power and investigation: Global and activist perspectives*. Routledge.
- Cammaerts, B., & Carpentier, N. (2009). Blogging the 2003 Iraq War: Challenging the ideological model of war and mainstream journalism?. *OBServatorio (OBS*)*, 9(1), 1-23.
- Carlson, D. (2003). The history of online journalism. *Digital journalism: Emerging media and the changing horizons of journalism*, 11(3), 31-56.
- Cochrane, P. (2006). The lebanonization of the Iraqi media: An overview of Iraq's television landscape. *Transnational Broadcasting Studies*, 16(2), 163-178.
- Cohen, E. L. (2002). Online journalism as market-driven journalism. *Journal of broadcasting & Electronic Media*, 46(4), 532-548.

- Daragahi, B. (2003). Rebuilding Iraq's media. *Columbia Journalism Review*, 42(2), 45.
- Dashti, A. A. (2009). The role of online journalism in political disputes in Kuwait. *Journal of Arab & Muslim Media Research*, 2(1-2), 91-112.
- Curran, J. & Seaton, J. (2003), *Power Without Responsibility*, London: Routledge.
- El Issawi, F. & Cammaerts, Bart (2016). Shifting journalistic roles in democratic transitions: *lessons from Egypt Journalism*, 17(5), 549-566.
- Ghanimi, K., & Alaraj, J. (2017). The state of Electronic Journalism history and historiography: Questions, challenges and limitations of 'national' histories and historiographies. *Electronic Journalism Inquiry*, 6(1), 115-136.
- Humami A. D. & Baldawi G. H., (2015). Crisis communication in context: Cultural and political influences underpinning Iraq Electronic Journalism practice. *Electronic Journalism Review*, 68(1), 211-228.
- Hussain, S., & Ahmad, A. R. (2021). Examining perceptions towards war/peace journalism: A survey of journalists in Iraq, Afghanistan and Pakistan. *International Communication Gazette*, .
- Isakhan, B. (2008). The post-saddam Iraqi media: reporting the democratic developments of 2005. *Global Media Journal*, 7(13), 155-172.
- Isakhan, B. (2009). Manufacturing consent in Iraq: Interference in the post-Saddam media sector. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, 3(1), 7-25.
- Jasimi, S., Talekani, M., & Mohamudi, M. E. (2013). The role of electronic journalism in flash news. *Arabian Journal of Media Review*, 1(10), 47-51.
- Khalil, A. A. K. (2019). The historical role of Iraqi universities in building national identity. *Journal of Al-Frahedis Arts*, 2(34), 288-301.
- Kim, H. S. (2011). Redefining press freedom: A survey of Iraqi broadcasters in political transition and conflict. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 55(4), 431-447.
- Kluwe, C. D. (2008). Free to Follow the Rules: A Glimpse at the Role of Iraqi Media, Past, Present, and Future. *J. Transnat'l L. & Pol'y*, 18, 109.
- Kozan, M. (2018). *Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin*

duyarlılıklarının incelenmesi, Yayımlanmamış [Yüksek Lisans Tezi], Fırat Üniversitesi.

- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., & Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2006). Sosyal Bilimler İçin İstatistik, *PegemA Yayıncılık*, 2. Baskı, Ankara.
- Lamme, M. O., & Miller, K. R. (2010). Removing the spin: towards a new theory of Journalism history. *Journalism & Communication Monographs*, 11(4), 341-350.
- Levine, P. (2004). Journalism and democracy: does it matter how well the press covers Iraq?. *National Civic Review*, 93(3), 16-24.
- Londoño, E. (2009). *A High-Priced Media Campaign That Iraqis Aren't Buying*. The Washington Post.
- Mahmoodi, L., & Mangosh, J. (2011). Criteria for the evaluation of electronic journalism effectiveness. *Journal of Engineering Economics*, 23(1), 191-205.
- Mansuri, G. (2014). *Images of electronic journalism iraq: perceptions of key stakeholders in business, education and the media* [Master of Thesis]. Basra: Basra University of Technology.
- Marr, P., & Al-Marashi, I. (2018). *The modern history of Iraq*. Routledge.
- Marsomi, K. (2007). Advancing the New Electronic Journalism: An Electronic Journalism Perspective. *The Hague Journal of Media*, 2(3), 287-311.
- Moy, P., Michael, A. X., & Verena, K. H. (2009). Communication and citizenship: mapping the political effects of infotainment. *Journal of Mass Communication and Society*, 8(2), 111-131.
- Muddiman, A., Stroud, N. J., & McCombs, M. (2014). Media fragmentation, attribute agenda setting, and political opinions about Iraq. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 58(2), 215-233.
- Mumford, P. (1933). Kurds, Assyrians, and Iraq. *Journal of the Royal Central Asian Society*, 20(1), 110-119.
- Muradi, C. (2012). The Impact of The Role of Electronic Journalism Practice: An Evolutionary Model of Change. *The Hague Journal of Diplomacy*, 7(1), 281-309.

- Mustafa, L. (2020). Economic and Cultural Activities of Mosul's Christians in the Nineteenth Century. *Journal of Tikrit university for humanities*, 27(5), 220-191.
- Najjar, O. A. (2009). The Pathology of Media Intervention in Iraq 2003-2008: The US attempt to restructure Iraqi media law and content. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, 3(1), 27-52.
- Owen, D. (2020) *The New Media's Role in Politics. The Age of Perplexity: Rethinking the World We Knew*. Penguin Random House Grupo Editorial.
- Özdemir, M. (2009) *Geleneksel Gazetecilik Ve Sanal Gazetecilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi.
- Öçal, F. N. (2017). *İlkokul öğretmenleri ve velilerin kendileri ile velilerin çocuklarına ilişkin dijital okuryazarlık yeterlilik algıları*, [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Palmer, J., & Fontan, V. (2007). Our ears and our eyes Journalists and fixers in Iraq. *Journalism*, 8(1), 5-24.
- Perez de Fransius, M. (2014). Peace journalism case study: US media coverage of the Iraq War. *Journalism*, 15(1), 72-88.
- Pfau, M., Haigh, M. M., Logsdon, L., Perrine, C., Baldwin, J. P., Breitenfeldt, R. E., & Romero, R. (2005). Embedded reporting during the invasion and occupation of Iraq: How the embedding of journalists affects television news reports. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(4), 468-487.
- Rawi, N. (2005). Looking beyond flawed journalism: How national interests, patriotism, and cultural values shaped the coverage of the Iraq War. *Harvard International Journal of Press/Politics*, 10(1), 45-62.
- Redden, G. (2003). Read the whole thing: journalism, weblogs and the re-mediation of the war in Iraq. *Journal of Media International Australia*, 109(1), 153-165.
- Rodling, M. (2008). O'Great Nation of Iraq: A Study on Iraqi Blogs-Examining the Impact of the'Group Situation'in the Formation of the Ba'thi Propaganda Heritage.
- Sacco, J. (2012). *Journalism*. NY: Metropolitan Books
- Salucci, I. (2005). *A People's History of Iraq*. Chicago: Haymarket.

- Sawaf, T. C., & Sabunchi, L. (2020). Electronic Journalism Proactive Approach: Effective Institutional Conflict Management. *International Journal of Media*, 3(9), 868-880.
- Schwalbe, C. B., Silcock, B. W., & Keith, S. (2008). Visual framing of the early weeks of the US-led invasion of Iraq: Applying the master war narrative to electronic and print images. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(3), 448-465.
- Terry, J. J. (2006). Media and lobbyist support for the US invasion of Iraq. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, 1(1), 27-39.
- Tumber, H. (2005). Journalism and the war in Iraq. *Journalism: Critical issues*, 370-380.
- Yeşildal, M. (2018). Yetişkin bireylerde dijital okuryazarlık ve sağlık okuryazarlığı arasındaki ilişki: Konya örneği, Yayımlanmamış [Yüksek Lisans Tezi], *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Konya.

EKLER

EK-1 Anket Formu

Ek-2 Irak'taki Yaygın Elektronik Gazetelerin Website Linkleri

EK-1 Anket Formu

Bu çalışmada katılımcıların elektronik gazetecilik kullanım düzeyini ölçmek ve siyasi reform süreçlerinde elektronik gazeteciliğin rolünü araştırmak amaçlanmaktadır. Ankete verilecek olan cevaplarda kişisel bilgiler kesinlikle gizli tutulacak olup, elde edilecek sonuçlar sadece akademik amaçlı kullanılacaktır. Göstereceğiniz ilgiye şimdiden teşekkürlerimizi sunar, çalışma hayatınızda başarılar dileriz.

1. Bölüm

1. **Cinsiyetiniz:** Kadın Erkek
2. **Yaşınız:** 20-29 30-39 40-49 50 üstü
3. **Medeni durumunuz:** Bekar Evli
4. **Eğitim Düzeyiniz:** İlköğretim Lise Üniversite Lisansüstü

2. Bölüm

Elektronik haberleri takip etme düzeyi	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
5. Günlük haberler almak için genellikle web sitelerini kullanırım.					
6. Genellikle birden fazla haber sitesine bakarım.					
7. Haber sitelerinde ve bloglarda yayınlanan siyasi makaleler/yazılar hakkında yorum yaparım.					
8. Haber siteleri, siyasi gerçekliği analiz etme imkânı sunar.					
9. Web siteleri aracılığıyla çeşitli görüşleri okumak siyasi reformlar için büyük bir fırsat sunar.					
10. Web sitelerinde yayınlanan siyasi konuları tartışırken meslektaşlarımla/arkadaşlarımla yoğun bir şekilde etkileşime girerim.					
11. Siyasi reformla ilgili makaleler ilgimi çeker.					

3. Bölüm

Elektronik gazeteciliğin siyasi süreçlerdeki rolü	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
12. Bir siyasi düşünceye sahip insanları en çok harekete geçiren elektronik gazeteciliktir.					
13. Haber sitelerine güvenen birçok taraf var.					
14. Haber siteleri siyasi farkındalığa katkıda bulunur.					
15. Haber siteleri siyasi durumu daha kolay bir şekilde yansıtır.					
16. Haber sitelerinde bir özgürlük alanı vardır.					
17. Siyasi meseleleri haber siteleri aracılığıyla öğreniyorum.					
18. Siyasi reform konusunu ele alırken elektronik ve geleneksel basın arasında temel farklılıklar vardır.					

EK-2 Irak'taki Yaygın Elektronik Gazetelerin Website Linkleri

1) Al-Sabah Gazetesi

<https://alsabaah.iq>

2) Al-Mada Gazetesi

[https://almadapaper.net/](https://almadapaper.net)

3) Al-Adala Gazetesi

[https://aladalanews.net/](https://aladalanews.net)

4) Al-Sabah Aljadeed Gazetesi

[http://newsabah.com/](http://newsabah.com)

5) Tareeq Alshaab Gazetesi

[https://www.tareeqashaab.com/](https://www.tareeqashaab.com)

6) Al-Wakaei Al-Iraqia Gazetesi

[https://moj.gov.iq/iraqmag/](https://moj.gov.iq/iraqmag)

7) Al-Zaman Gazetesi

[https://www.azzaman.com/](https://www.azzaman.com)

8) Al-Zawraa Gazetesi

[https://alzewraapaper.com/](https://alzewraapaper.com)

9) Al-Mashriq Gazetesi

[https://almashriqnewspaper.com/](https://almashriqnewspaper.com)

10) Al-Takhi Gazetesi

<https://www.altaakhipress.com>